

m/z - 2019

W O D Y
L E K A R S K I E

OKRĘGU RZĄDOWEGO KRAKOWSKIEGO.

S T A N
Z D R O J O W I S K A W K R Y N I C Y

w roku 1859.

skręślił

Dr. M. ZIELENIEWSKI

Lekarz Rządowy przy Zdrojach w Krynicy.

* Dabł. Bibl. Ak. Um. *

KRAKÓW

W DRUKARNI C. K. UNIWERSYTETU.

1860.

Biblioteka
Akademii Umiejętności
w Krakowie.

Wielce szanowny
Paf. Dr. Majerowski
w domu wybornego szarpana

ofiarze

Antoni

21798
m. 222

W O D Y
Ł E K A R S K I E
OKRĘGU RZĄDOWEGO KRAKOWSKIEGO.

S T A N
ZDROJOWISKA W KRYNICY

w roku 1859.

skręślił

Dr. M. ZIELENIEWSKI

Łekarz Rządowy przy Źdrojach w Krynicy.

* Dobl. Bibl. Ak. Um. *

KRAKÓW

W DRUKARNI C. K. UNIWERSYTETU.

1860.

W O D Y

W I E S Z A K I E

ORZĄD EKSPERYM. KRAKOWSKIEGO

S T A N

ZDROJOWISKA W KRYNICY

DR. H. N. N. N.

255238

KRAKÓW

W Drukarni G. B. N. N. N.

1800.

258 c 1957

Krynica ta uboga, górzysta i na uboczu położona wieś ruska, nie od dzisiaj budzi silne zajęcie, bo ją Opatrzność obdarzyła niepożytym skarbem, z jęj łona wytryskującym, który pozyskawszy przemożną opiekę Wysokich Władz Rządowych, zwrócił uwagę badaczy ku poznaniu i ocenieniu jęj zdrojów, owych niewyczerpanych źródeł zdrowia pojedynczych osób — szczęścia rodzin i pomyślności krajowej.

Skoro zatem taki skarb ta matka — ziemia nam daje — niedziw iż wszystko co go dotyczy, niemoże być obojętném, że zdolne jest zająć naszą uwagę, tem więcęj gdy jako ojczyste, wprost do naszego serca przemawia.

W miarę nadziei jakie ważnością swoją budzą zdroje krynickie dla cierpiących, dla nauki i dla kraju — w miarę wielorakich korzyści jakie niezaprzeczenie przynoszą — w miarę pomocy i poratowania zdrowia, jakiego chorzy przy nich doznają — w miarę powiększającego się ztąd zaufania i rozgłosu jakiego sprawiedliwie używają — w miarę wzrostu i ulepszeń jakich tutejsze zdrojowisko z każdym niemal rokiem pozyskuje — tém więcęsza ciąży powinność na zarządzie miejscowym do udzielania dorocznych sprawozdań ze swoich czynności, które mają być wiernym obrazem usiłowań skierowanych ku dobru i pomyślności miejsca — ku pożytkowi cierpiących — ku zbogaceniu nauki i li-

teratury lekarskiej — wreszcie ku powszechnemu zadowoleniu jakiego oczekują po Zarządzie Wysokie Władze Rządowe i publiczność zdrojowa.

Temi myślami przejęci, przystępujemy do IIIgo zdania sprawy z czynności naszych przy zdrojach krynickich w r. 1859 dokonanych; przekonani, iż to krótkie sprawozdanie jako obraz obecnego stanu źródeł tutejszych, posłuży za materiał do opisu kolejnego ich rozwoju; jako zaś zbiór przykładów lekarskich (kazyjstka lekarska) przy zdrojach uzbieranych, najlepiej nauczy czego się po nich spodziewać, a czego od nich oczekiwać się godzi.

Jeżeli zaś wierni swym obowiązkom, ochoczo dawniej podawaliśmy doroczne sprawozdanie z tutejszego zdrojowiska, to zaprawdę dzisiaj z podwójną czynim to rozkoszą. Samo bowiem dłuższe zajmowanie się tym przedmiotem sprawiło większe jego zamilowanie — ale nadewszystko wzrost i wielorakie ulepszenia zakładu krynickiego co do mieszkań, [których liczba w ciągu ostatnich lat z 60 do 182 się powiększyła] i potrzeb do życia służących, co do wygod towarzyskich, co do powiększenia środków lekarskich i zasobów leczniczych, w obec nadziei pozyskania wspaniałych budynków na łazienki i na chodnik nakryty dla gości przeziaczonych, miłą napawa serce radością, że Krynica jest na progu owęj wielkiej przyszłości i rzetelnego przeznaczenia, do jakiego ją Najwyższy Stwórca powołał.

Skoro więc w przeciągu ostatnich lat powiodło się tak dalece powiększyć zakład krynicki i tyle ważnych poczynić w nim odmian i ulepszeń, nienależy wątpić, iż zdrojowisko tutejsze wyszedłszy już stanowczo ze stanu swego niemowlęcwa, na przyszłość przy jedna-

kowych dążeniach i usiłowaniach, tem więcej się rozszerzy i udoskonali; a prace około niego podjęte się jeszcze mające, tém bardziej płonnemi nie będą, skoro sposobność dalszego jego rozwoju i jakby dojrzałości a osiągnięcia jego chlubnych celów, związaniem się Towarzystwa Spółki nad zdrojowiskami krajowemi czuwającego, tém bardziej ułatwioną i niejako zapewnioną zostaje.

I. Zgodnie ze spisem gości w c. k. Urzędzie powiatowym utrzymywanym, bawiło przez lato w Krynicy, w celu leczenia się, w 1859 r. 339 rodzin, składających się z 790 osób.

II. Z pomiędzy powyżej przytoczonej liczby 790 było:

a) właściwych gości leczących się	382 osób
b) dzieci obojęj płci ponajwiększej części dla leczenia się przybyłych	93 „
c) służby wszelkiego rodzaju	262 „
d) osób dla zwiedzenia zakładu, chwilowo tu bawiących, było	53 „

III. Z pomiędzy 339 rodzin tutaj goszczących, było:

chrześcijańskich rodzin	228
starozakonnych „	111

IV. Co do miejscowości, z jakiej goście tego lata w Krynicy bawiący, pochodzili, było:

- A) Z krajów Cesarsko-Austryackich:
a) mianowicie z różnych miast i okolic Okręgu Rządowego Krakowskiego było rodzin	229
b) z różnych miast i okolic Okręgu Rządowego Lwowskiego było razem rodzin	34

a w szczególności: z Obw. Tarnopolskiego 1 — ze Stanisławowskiego 2 — z Czortkowskiego 4 — ze Złoczowskiego 1 — z Przemyskiego 3 — ze Stryjskiego 1 — z Sanockiego 4 — z Brzeżańskiego 1 — z miasta Halicza 1 — z Monasterzysk 1 — ze Lwowa 25.

c) ze Szląska (Białej) . . . . . 1 rodzina

d) z Węgier (t. j. z Bardyowa 2, z Koszyc 1) . . . . . 3 „

B) Z krajów ościennych w szczególności:

a) z Królestwa Polskiego było rodzin 61. t. j. z Warszawy 25, z Lublina 2, z Kalisza 1, z Kielc 1, z Siedlec 1, z okolic Wiślicy, Stobnicy, Miechowa i Olkusza razem 14 rodzin, z Łęczycy 1, z Władysławowa (Gubr. Augustowska) 2, z Miechowa 1, z Radomia 3, z Płocka 2, z okolic Częstochowy 2, z Bendżina 2, z Wolbromu 2, z Granicy 2,

b) z Litwy (Wilno 1 Mińsk 1) . . . . . 2 rodziny

c) z Podola (Kamieniec Podolski 2, Żytomierz 2) . . . . . 4 „

d) z Wołynia (Kijów 3, Konstantynów.) 4 „

e) z Cesarstwa Rosyjskiego t. j. z Pskowa 1 „

V. Jak zwykle tak i tego roku, widzimy wszelkie stany, między publicznością tu w Krynicy bawiącą. Na czele licznie reprezentowanego duchowieństwa, mieliśmy szczęście posiadać JW. JMC. ks. Biskupa Wojtarowicza. Stanowi nauczycielskiemu przodowali Profesorowie Uniwersytetu; nie zbywało na nauczycielach szkół publicznych, Drach Medycyny, wyższych urzędnikach, wojskowych i wyższej szlachcie. Najwięcej jednak było ze stanu obywatelskiego mianowicie: właścicieli dóbr ziemskich i obywateli miejskich.

Zaprowadzone poraz piérwszy w tym roku w Krynicy, ogłoszenie drukiem co 15 dni listy osób przy tu tejszych zdrojach bawiących, (w czem Krynica wszystkie inne zdrojowiska galicyjskie wyprzedziła) — i rozsyłanie tychże list do Redakcyi pism czasowych krajowych, jakoteż do Resurs: w Krakowie, we Lwowie i w Warszawie istniejących; obznajmiało publiczność z poczem tu bawiących gości — a udzielaniem tego rodzaju list innym zarządom zdrojowisk ojczystych, chciano je zachęcić do podobnej czynności, wygodę i przyjemność gości na celu mającój.

VI. Pod względem płci między właściwemi gośćmi kąpielnemi było: mężczyzn 106
kobiet 273

Odnosząc liczby powyższe, do ogólnej ilości tegorocznych gości, jawnie się okazuje, że prawie $\frac{1}{4}$ mężczyzn a $\frac{3}{4}$ kobiet szuka pomocy lekarskiej przy zdrojach krynickich. Ponieważ zaś ten stósunek, od wielu lat stale się powtarza, zatem niejest przypadkowym, ale owszem stanowczo się utrzymując, upoważnia do nazwania Krynicy zdrojowiskiem przedewszystkiem dla kobiet przeznaczoném.

VII. Wszelkie cierpienia jakie między gośćmi tu tejszemi tego roku dostrzegano, dadzą się zestawić w 6 następujących głównych działach chorobowych:

DZIAŁ I.

Wady krwi jakoto:
Niedokrewność (Anaemia) 185
Blednica (Chlorosis) 25

DZIAŁ II.

Wady trawienia i odżywiania, tu należy:

Nieżyt żołądka długotrwały (Gastritis catarrh. chron.)	94
„ „ i jelit „ (Gastroenteritis catar.)	35
„ „ jelit cienkich (Enteritis catar. chron.) . . .	5
„ „ „ z owrzodzeniem tychże połączone (Colitis catarrhosa exulcerans)	7
Zastoiny łajnowe (Coprostasis)	43
Wrzody żołądka przedziurawiające (Ulcus rotundum ventriculi)	4
Nieżyt kiszki stolcowej z owrzodzeniem i ociekliwością żyły krwawnicowej połączone. (Proctitis exulcerans haemorrhoidalis)	16
Czerwiwość (Helminthiasis)	5
Nieżyt polyku brodawkowaty (Pharyngitis granulosa)	6
Zapalenie długotrwałe polyku (Oesophagitis chronica)	1
Obrzmienie śledziony po największej części zimnicze (Tumor lienis maxima parte malarium)	33
„ „ wątroby długotrwałe (Tumor hepatis chronicus)	12
Schnienie starców (Marasmus senilis)	5
Skamieliny żółciowe (Cholelithiasis)	2
Stłuszczenie wątroby (Cirrhosis hepatis)	3

DZIAŁ III.

Choroby części rodnych niewieścich, mianowicie:

Nieżyt macicy pojedynczy (Metritis catar. chron.)	46
„ „ „ brodawkowaty („ „ granulosa)	14
Zapalenie macicy mięsaszowe długotrwałe (Metritis chronica parenchymatosa)	7

Stwardnienie części pochwowój macicy (Infarctus inflammatorius portionis vaginalis)	5
Krwotoki maciczne różnej przyrody (Menorrhagiae diversae indolis)	37
Brak czyszczeń miesięcznych (Amenorrhoea)	4
Utrudnione czyszczenia miesięczne (Dismenorrhoea)	5
Białe upławy (Blenorrhoea vaginae)	45
Zwężenie części pochwowój macicy (Stenosis portionis vaginalis)	3
Opadnienie macicy (Prolapsus uteri)	2
" " i części sklepiania pochwowego (Prolapsus uteri et portionis vaginalis fornicis)	1
Przerost macicy (Hypertrophia uteri)	1
Polyp " (Polypus mucosus)	1
Nieczynność " (Atonia uteri)	2
Torbiel tłuszczowy jajnika (Cistosarcoma ovarii)	1
Zapalenie jajników długotrwałe (Oophoritis chronica)	5
Zrośnięcie części pochwowój macicy w pól urodzone (Atresia portionis vaginalis congenita)	1
Tyłopochyłość macicy (Retroversio uteri)	4
Przodopochyłość " (Antiversio ")	1
Niepłodność (Sterilitas)	4

DZIAŁ IV.

Choroby nerwowe t. j.

Nadczułość nerwowa (Eretismus nervorum)	24
Nerwobóle odnóg dolnych (Nevralgia extremitatum inferiorum)	7
" krzyża (Nevralgia spinalis)	3
Zapalenie młéczca pácierzowego długotrwałe z porażeniem odnóg dolnych połączone (Mye-	

litis chronica cum paresi extremitatum inferiorum)	3
Połowiczny ból głowy (Haemicrania)	16
Zdrażnienie młécza pacierzowego (Irritatio spinalis)	26
Maciennictwo (Hysteriasis)	8
Śledziennictwo (Hypochondriasis)	2
Zaduma (Melancholia)	2
Padaczka (Epilepsia)	1
Czkawka nerwowa (Singultus nervosus)	1
Duszność piersiowa (Angina pectoris)	2

DZIAŁ V.

Choroby dróg moczowych, mianowicie:

Nieżyt długotrwały pęcherza moczowego (Cystitis chronica catar.)	4.
Zwężenie cówki moczowej (Stenosis uretrae)	2.
Przerost zapalny cówki moczowej (Urethritis hypertrophica)	1.
Nerka usuwalna (Ectopia renis)	1.
Kamienie moczowe nerek (Urolithiasis renalis)	1.
Wrzody zatokowe dróg moczowych (Ulcerata fistulosa viarum urinae)	1.

DZIAŁ VI.

Choroby skórne, mianowicie:

Liszaj (Lichen)	1
Wrzody odnóg dolnych (Ulcerata extremit. inferior.)	2.
Eczema	3.
Łuszczenie skóry (Ichtyosis)	2.

Oprócz powyżej wyszczególnionych chorób rozróżniono jeszcze inne, które lubo do powyższych działów nienależące, wszakże z tamtymi cierpieniami powikłane były. Tu należy odnieść.

Gruźlicę płucną (<i>Tuberculosis pulmonum</i>)	20.
Rozedmę „ (<i>Emyphysema „</i>)	4.
Zolży różnej postaci (<i>Scrofulosis divers. formae</i>)	21.
Nieżyt oskrzeli długotrwały (<i>Bronchitis catarr. chronica</i>)	36.
Zapalenie nieżytowe długotrwałe usz (<i>Otitis. chron.</i>)	1.
Nieżyt długotrwały tchawicy (<i>Tracheitis catarr. chron.</i>)	4.
„ „ „ krtani (<i>Laryngitis catarr. chron.</i>)	2.
Zapalenie opłucni przedawnione (<i>Pleuritis obsoleta</i>)	1.
Przerost prawej komurki sercowej (<i>Hypertrophia cordis dextri</i>)	3.
Niedomykalność zastawki dwukończystej (<i>Insufficiencia valvulae bicuspidalis</i>)	2.
Chorobę weneryczną trzeciorzędną (<i>Syphylis tertiaria</i>)	1.
Krzywicę (<i>Rhachitis</i>)	1.
Owrzodzenie kości biodrowej (<i>Osteohelcosis</i>)	1.
Narośl gębczastą kości goleniowej (<i>Osteophites crucis sinistri</i>)	1.
Chorobę Brigta (<i>Morbus Brigti</i>)	1.
Krwotoki z nosa przewłoczne (<i>Epistaxis habitualis</i>)	2.
„ „ „ (Purpura haemorrhagica)	1.

Należy nam tutaj zwrócić uwagę, iż liczba chorych, nie zgadza się z ilością wyliczonych tu chorób, albowiem u jednego i tego samego chorego, częstokroć 2, 3, a nawet i więcej rozmaitych form chorobowych zauważano i odróżniono.

VIII. Zestawiwszy obok siebie najliczniej w Krynicy dostrzegane cierpienia, jawnie się okaże, które właściwie choroby najczęściej przy tutejszych zdrojach leczono bywają, a zatem jakie przedewszystkiem choroby dla krynickiego zdrojowiska są przekazane. Jakoż

cierpienia te, co do swój liczby w następującym idą po sobie porządku:

	r. 1857.	1858	1859.
Niedokrewność	241.	277.	210.
Nieżyt żołądka i jelit długotrwały	90.	87.	94.
Białe upławy	78.	95.	91.
Krwotoki maciczne	44.	45.	37.
Nadczułość nerwowa	29.	41.	24.

Odnosząc powyżej wykazane liczby chorób, do ilości tegorocznych chorych, okazuje się, iż cierpienie niedokrewności, przedstawiło połowę z całej ilości tegorocznych gości kąpielnych, że nieżyt żołądka i nieżyt macicy dostrzeżono u $\frac{1}{5}$ części chorych. Inne zaś cierpienia stanowiły zaledwo $\frac{1}{14}$ lub $\frac{1}{17}$ część ogólnej ilości chorych.

Jeżeli weźmiemy na uwagę, iż od chwili zaprowadzenia dokładnych wykazów cierpień chorych dla leczenia do Krynicy przybywających, stanowczo niedokrewność, nieżyt długotrwały żołądka i jelit, tudzież choroby części rodnych niewieścich mianowicie: białe upławy i krwotoki, stanowią zawsze przeważną ilość chorób między gośćmi zdrojowemi tu dostrzeganych, nie rozminiemy się z prawdą, przyjmując powyżej wymienione cierpienia jako główne działy chorób, które zgodnie z przyrodą, i składem chemicznym zdrojów, za najwłaściwsze i prawie wyłącznie Krynicy przynależne, uważać należy.

IX. Wyłożywszy statystykę tutejszych tegorocznych chorych, przystępujemy do ocenięcia skutków z leczeń przy zdrojach osiągniętych, aby pozyskać nowe dowody niezaprzeczonej użyteczności tych błogosławionych wód ojczystych.

Rozpoczynamy uwagi nasze opisem skutków szczawu krynickiej w niedokrewności, w owym wielkim dziale rozlicznych cierpień, raz dla tego, że woda przeznaczona cały obszar chorób na tém szerokim tle opartych, niezawodnie usuwa; a powtóre, że tego rodzaju zboczenia, stanowczo w Krynicy najliczniej reprezentowane, dostarczają mnóstwa i to najrozmaitszych a zawsze nauczających przykładów, co do skutków naszój szczawy w mowie będących zboczeniach. Powszechnie wiadomo, iż żelazo najprędzej i najpewniej usuwa wadę krwi niedokrewnością nazwaną. Nic przeto dziwnego, iż przy użyciu zdrojowém szczawy żelazistój krynickiej, wszelkie objawy, a nawet najcięższe przypadłości tej niemocy zupełnie ustępują i to według owego zdania *cito, tuto et jucunde*; byle tylko tym zboczeniom nie służyły za podstawę wady organiczne, lub nieuleczalne choroby.

Chorzy tego rodzaju po kilku tygodniach w Krynicy przebytych, nietylko przybrali lepsze wejrzenie, cera ich dawniej blada, stała się żywszą, wargi i policzki pokryły się różową barwą, siły fizyczne obok powiększonego apetytu, widocznie przybyły; ruchy ciała stały się swobodniejsze i silniejsze; szmery w żyłach szyjnych ustępowały; ale nadto wszelkie dolegliwości z niedokrewności pochodzące znikaly; czyniąc chorych sposobnemi do odbywania dalekich pieszych przechadzek, do wycieczek w odleglejsze okolice Krynicy, a nawet byli i tacy, którzy kilkogodzinny taniec za najwłaściwszą próbę i miarę odzyskania swoich sił poczytywali.

Liczne bo na setki liczyć się mogące wypadki tego rodzaju cierpień, jak najpomyślniej przy zdrojach

naszych tego roku uleczonych, nastęrczają mnóstwo przykładów, nietylko w tym razie gdzie bezkrwistość jako pojedyncza niemoc się objawiała, ale nadto niebrakuje i takich wypadków, gdzie niedokrewność z innymi objawami: czyli to zamulnemi, czyli z nieżytołemi lub z nerwowemi przypadkami stowarzyszoną widzieliśmy, w których, po kilkotygodniowém użyciu szczawy krynickiej, wraz z nią wszystkie jój satelity ustępowały.

N. 1. Jednym z tu odnoszących się przykładów, przedstawiło cierpienie p. N. N. 34 lat liczącej, która w skutku znacznego krwotoku przy porodzie towarzyszącego, nabawiła się niedokrewności w bardzo wysokim stopniu wraz z nerwobólem okolicy lędźwiowej połączonej. (Anaemia insignis post metrorrhagiám et nevrosthenia lumbalis). Dodawszy do tego nadzwyczajną drażliwość nerwową, objawiającą się nieutulonym płaczem, co chwila się ponawiającym, za najbagatelniejszą okolicznością zdrowia jój dotyczącą, dodawszy zupełny brak apetytu, tak iż chora wspomniona 2- lub 3 filiżankami kawy lub rosółu całodzienną swą potrzebę głodu dostatecznie zaspakajała, dodawszy ogólne zwątpienie w środki lekarskie, brak zaufania do wszystkiego, co tylko leczenia jój dotyczyło, przyznać należy, iż niełatwe zadanie Krynicy powierzono. Jednak niezawiodła ona nadziei ani lekarza ani chorój, bo rzeczywiście małe dawki wody krynickiej, powiększane bardzo wolno do 2, następnie do 4, a w samym końcu leczenia zdrojowego do 6 uncyi kilka krotnie (1—2—3) codziennie podawane, codzienne użycie kąpieli krynickich (około 40) i natrysków na okolicę lędźwiową uskutecznianych, postawiło zdrowie wspomnionój chorój na tak pożądanym stopniu, iż nerwobóle krzyża zupełnie ustały, owa drażliwość nerwowa

znikła, i p. N. N. od wszelkich objawów niedokrewności zupełnie wolna, zakład nasz opuściła. (Patrz. Prot. chor. N. 57).

N. 2. Również jakby zadziwiający przykład skuteczności szczawy krynickiej, w bardzo wysokim stopniu rozwiniętej niedokrewności, widzieliśmy u panny N. N. 20. lat liczącej, któryto stan powstał po przebytem zapaleniu płuc i owrzodzeniu tychże pomyślnie ukończoném. Towarzyszący niedokrewności w tym wypadku kaszel suchy, prawie od roku chorą męczący, wielki ubytek sił fizycznych, wychudzenie, brak apetytu i lekkie ruchy gorączkowe, zatrwały otaczających chorą, nasuwając myśl groźących suchot płucnych. Gdy jednak historia choroby wspomnionój pacjentki przez jej domowego lekarza udzielona i badanie fizykalne w Krynicy kilkakrotnie poczynione, oprócz stanu niedokrewności nie podobnego niewykrywało, zalecono bez wahania użycie wody krynickiej z letnią żętycą, z początku w bardzo małych dawkach, (1 uncją 2 razy dziennie) którą z postępem czasu zwiększano. Skutek przewyższył wszelkie oczekiwanie, chora odzyskała apetyt, cera twarzy o wiele stała się żywszą, kaszel zupełnie ustał, zdrażnienie w naczyniach krwionośnych, stanowczo uspokoiło się, siły zaś chorój tak szybko i tak zadziwiająco wzrastały, iż w ciągu 6cio tygodniowego pobytu w Krynicy, nie tylko odleglejsze przechadzki swobodnie odbywać mogła, ale należała do tych, co powrót do zdrowia udziałem w zabawie z tańcami połączonej oceniała. (P. Pr. chor. N. 139.)

W błednicy tak upowszechnionój dzisiaj między płcią żeńską, jak dawniej tak i tego roku, okazała się woda krynicka stale i zawsze skuteczną. Najdolegliwsze objawy tej niemocy tak zasadnicze jak i współ-

czulne ustępowały w ciągu 6 lub 7 tygodniowego użycia naszej szczawy żelazistej. Tam gdzie wygórowana drażliwość nerwowa z blednicą była połączoną, zalecano szczawę ogrzaną, przez co nie tylko nadmiar gazu węglowego, narząd krwionośny zbyt podniecającego, usunąć zamierzano; ale nadto nadczułość żołądka (ból okolicy podsercowej i wyraźném tętnieniem obok wzdęcia zwykle się cechująca), częstokroć z blednicą połączona; koniecznie tego sposobu zastosowania téj szczawy wymagała. Tak zmodyfikowane niemal do każdego stanu choroby użycie naszej wody, nieodmawiało zbawiennych jéj skutków, a pomiędzy 25 przykładami blednicy t. r. do Krynicy dostarczonemi, ani jeden niepozostał bezskutecznie leczonym.

N. 3. Dosyć tutaj przytoczyć starozakonną 19 lat mającą, która od 4 lat na blednicę chora z nadczułością nerwów połączoną, nadaremnie bardzo długi czas używała przetwory żelaza ze środkami gorzkiemi, tu zaś w Krynicy w ciągu 7 tygodniowego leczenia zdrojowego, wszystkie przypadłości téj niemocy zupełnie ustąpiły. Owe gwałtowne bicie serca (Cardiopalmus symptomaticus), owe szmery w żyłach szyjnych (Murmur diaboli), owa błądź twarży, warg i dziąseł, owo znużenie przy najmniejszym ruchu się czuć dające, wszystko to ustąpiło. Dodać tu równie należy, iż skłonność oó uporczywego zatrzymania stolca, jakiej chora poprzednie lata podlegała, i dla której często w domu środków rozwalniających używać była przymuszoną, po kilku tygodniowém użyciu wody krynickiej zupełnie ustała; owszem codzienne prawidłowe wypróżnienia stolcowe, oczywisty skutek wzmocnionego i uporządkowanego trawienia, przekonywającym jest dowodem, iż

przy użyciu wody krynickiej lubo wzmacniającej (i w ogóle stężącej) w tegorodzaju wypadkach, nienależy się obawiać zatrzymania stolca. Jakoż wsparci własnym doświadczeniem przy źródłach otrzymanem zapewnić możemy, że szczawa krynicka w takich razach wzmacniając siły trawienia, zobojętniając nadmiar kwasów żołądkowych, porządkuje ruchy kiszek i sprzyja wydzielaniu stolca. Wszakże wielu chorych z osłabionem trawieniem, którzy w Szczawnicy przy użyciu tamicznych źródeł słono-alkalicznych, a więc z natury swój rozwalniających, użalali się na nieregularność stolców, w mojej obecności wyznawali przed Prf. Dr. Dietlem, rady lekarskiej w Krynicy tymże udzielającym, iż od chwili pobytu przy źródłach krynickich, co do tej czynności, żadnej niemają przeszkody.

N. 4. Równie nauczającego przykładu skuteczności wody krynickiej w blednicy, dostarcza nam panna N. N., lat 14 licząca, z Lublina, która od dwóch lat na wspomnioną niemoc cierpiała, połączoną z obrzmieniem śledziony (*Chlorosis insignis cum gravi tumore lienis chronico*). Cierpienie to nie w skutku zimnicy powstałe, było jak się zdaje w zasadniczym związku z wadą krwi przerzeczoną. Chora wspomniona znosząc bardzo dobrze stopniowo coraz to większe dawki wody krynickiej, przysłała w ciągu swego leczenia, rzec można do największej ilości tej szczawy, jaką dotąd chorym naszym zalecaliśmy. Piła bowiem w pełni kuracyi dziennie po 6 kubków 6 uncjowych, przyczem wszelkie objawy niedokrewności nie tylko ustępowały, ale nadto wszystkie czynności organiczne w najlepszym odbywały się porządku. Co większa obrzmienie śledziony u naszej chorój, tak uderzająco się zmniejszało,

iż pomniejszanie się objętości tego narzędzia za pomocą plessimetru, co kilka dni wykazać się dawalo. Niezaprzeczony to dowód, że woda żelazista krynicka, w długotrwałych cierpieniach śledziona, tak samo jak i inne przetwory żelaza, to samo wywołuje działanie i skutki, jakie wielu autorów (Cruveilhier, Pascal, Schönlein) za wyłączone (specyficzne) w tych niemocach poczytują.

Jeżeli kiedy to tego roku przy tak wielkiej liczbie chorych niedokrewnością dotkniętych, mieliśmy sposobność widzieć jej najrozmaitsze odmiany i postacie form chorobowych z tą zasadniczą niemocą powikłanych lub połączonych. A przecież wszelkie te najróżnorodniejsze na pozór odmiany objawów chorobowych, na niedokrewności opartych, stanowczo ustępowały i uleczone zostały przy użyciu szczawy krynickiej. Widzieliśmy tu rozmaite przypadłości nerwowe jakoto: nadczołość wygórowaną, nerwobóle, kurcze, nadruchoy i t. p. objawy, które jedynie wodą krynicką leczone, stanowczo usunięte zostały. I tak:

N. 5. P. N. N. lat 16 licząca ze Lwowa, cierpiąc od lat 2 na ustawiczne zdrażnienie nerwowe objawiające: się ogólną nadczołością, przelotnymi bólami w różnych częściach ciała, częstymi bólami połowicznymi głowy, z wymiotami i wielkiem osłabieniem połączone, co kilka lub kilkanaście dni powracającemi, dręczona rozmaitemi kurczami: to polyku, to krtani, to serca, którego chwilowe gwałtowne bicie i bolesne drżenie, najwyraźniej nawet przez suknie chorój gołóm okiem widzieć się dawały, ustawiczném podrywaniem ścięgien, tak iż w skutku tych ruchów, nawet stan tętną u chorój trudno zbadać można było, zgola przestawiała jak-

by obraz zbiorowy ogólnego nerwowego rozstrojenia, jakie chyba w gwałtownych napadach kurczów hysterycznych widzieć możemy. Środki rozwalniające, leki nerwowe jakoto: przetwory soku makowiczego, cynku, bismutu, kamfory, piżma, strojów bobrowych, wszelkie przyszczydła, rozmaite kąpiele jakoto: solne, potażowe, a nawet z saletranem srebra w domu zalecane, nieprzyniosły pożądanój ulgi. Nieuporządkowane dawniej u naszój chorój czyszczenia miesięczne, nasuwały myśl, ażali ta czynność życia niewieściego, nie wywoła zba wiennego zwrotu w stanie zdrowia naszój pacjentki. Tą kierując się myślą, wysłano chorą wzwyż wspomnio ną w r. przeszłym do Szczawnicy, a lubo czyszczenia miesięczne po użyciu tamecznych źrójów zupełnie się uporządkowały, wszakże cierpienia jój nerwowe wcale nieustąpiły, owszem z ich powodu kilka miesięcy chora nasza w łóżku przebywać musiała, oddając się scisle mu leczeniu. W prawdzie trudność w orzeczeniu naj bliższój przyczyny złego, szczerze wyznając, nie małą była, bo dosyć dobre wejrzenie chorój i brak wszelkich wad organicznych i zboczeń w narządach: trawienia, oddy chania i krążenia (oprócz lekkich szmerów w żyłach szyjnych), nie torował drogi ku rozpoznaniu powodu tych rozlicznych przypadłości i objawów w narządzie nerwo wym dostrzeganych. Chora wspomniona nie podawała żadnej przyczyny swych cierpień, a oprócz stósu recept nieposiadała ani historyi, ani rozpoznania lekarskiego swego cierpienia. Uznano przeto jój chorobę jako nie dokrewność z ogólném zdrażnieniem nerwowém połączo ną (*Anaemia cum insigni hypersthenia nervorum et intercurrentibus spasmis clonicis*), przeciw któremu zalecono leczenie zdrojowe, mianowicie wodę krynicką nieco o-

grzaną, z początku w bardzo małych dawkach i kąpiele tutejsze ogólne wraz z natryskami letniemi połączone. Jakoż nadpodziw w miarę znikania niedokrewności, ogólna równowaga w czynnościach układu nerwowego następowała, coraz to dłuższy pojawiał się spoczynek w owych wygórowanych ruchach, bóle głowy połowiczne stały się coraz to rzadsze i krócej trwające, owe bicia i drżenia serca zupełnie ustały, w miarę zaś ubytku owych niemiłych objawów powróciły spokój, swoboda i zadowolenie. (P. Pr. chr. N. 173.)

Uciążliwe, a w ostatnich latach tak rozpowszechnione długotrwałe nieżyty żołądka i jelit, tak pojedyncze jak i z owrzodzeniem tychże części połączone (Gastritis catarr. chron. et Gastroenteritis ejusdem indolis—Colitis catarrhosa exulcerans, Proctitis catarrhosa exulcerans, Ulcera rotunda ventriculi), dostarczyły w tego rocznej porze zdrojowej, znacznego orszaku do tego działu cierpień należących chorych, pomyślnie wodą krynicką uleczonych. Zastosowanie właściwe ciepłoty szczawy krynickiej do stanu i sił trawienia wzwyz wspomnianych chorych, jest arcy ważną okolicznością w leczeniu tego rodzaju cierpień. Nieulega bowiem wątpliwości, iż nadczułość żołądka i jelit jaka nieżytom tychże części prawie zawsze towarzyszyć zwykła, wymaga o wiele wyższego stopnia ciepłoty (+14—18—22 R°) szczawy krynickiej, aniżeli go w świeżo nacierpanej ze źródła wodzie (+6, 24 R°) posiadamy. Również wsparci na licznych doświadczeniach naszych twierdzimy, aby leczenie przerzeczonych cierpień rozpoczynać bardzo małemi dawkami naszej wody n. p. $\frac{1}{2}$ do 1 unc. 2, najwięcej 3 razy, naczecz, a nawet co lepiej, leżąc w łóżku, w wielkich odstępach czasu a powtórnie

przed południem pić ją radzimy, przy używaniu ogólnych ciepłych kąpiei, okładów letnich z borowiny żelazistej, a w końcu leczenia i kąpiele z téjże borowiny zalecamy, wraz z zastosowanym wyborem potraw przeważnie mięsnych. Takie postępowanie prawie nigdy niezawodziło nadziei chorych ani naszego oczekiwania. Liczny zastęp tu odnoszących się chorych, jaki tego roku dla kuracyi bawił przy zdrojach krynickich, dostarcza mnóstwa przykładów skuteczności naszej szczawicy nawet tam, gdzie wiele, bardzo odpowiednich tym cierpieniom środków, nadaremnie używane mi były.

N. 6. I tak P. N. N. 35 lat licząca, cierpiąc od 7 lat przewłoczny nieżyt żołądka, przytém niedokrewność i nadczułość ogólną nerwów, napróżno używała w domu za dwoma zawodami wody francensbadzkiej, a nawet parę lat temu, bawiła w górach w Zakopanem celem sposobniejszego oddania się leczeniu. Ciągła niestrawność, brak łaknienia, odbijanie, palący ból w dolku podsercowym, nader mocne wzdęcie żywota, które z pomiędzy wielu innych przypadłości najwięcej ją dręczyło, albowiem nietylko po najmnijszym jedzeniu, ale nawet i naczęzo tak jój dokuczalo, iż wzdęty żywot nadawał jój postać osoby w 8 lub 9 miesiącu brzemiennój, co nader utrudniało jój wszelkie ruchy, przytém objawy niedokrewności i nieprawidłowego trawienia, mianowicie: nieregularność stolców, wszystko to po 7 tygodniowém używaniu wód krynickich przy zdrojach w zupełności ustąpiło, mianowicie zaś owo dokuczliwe wzdęcie żywota, po użyciu okładów zimnych z wody zdrojowej, w kilkunastu dniach stanowczo ustało; przy odzyskaniu ape-

tytu, regularnych wypróżnień stolcowych, sił fizycznych i swobody umysłowej. (P. Pr. Chor. N. 144).

N. 7. 8. Równie pomyslnego skutku doznały P. P. N. N. z Król. Polskiego, których cierpienia stanowił zardawniony nieżyt żołądka i bezkrwistość w wysokim stopniu rozwinięta, z całym orszakiem przypadłości nerwowych, jakoto: częstych kureczów żołądka, wymiot, połowicznych bólów głowy i t. p. a któreto choroby najzupełniej użyciem szczawy krynickiej usunione zostały. Niemając zamiaru przechodzić granic treściwego sprawozdania, a nadewszystko niechęć powtarzać rzeczy znanych, ograniczamy się na tém krótkim podaniu przypadłości powyżej wzmiankowanych chorych. (P. Pr. chor. N. 192. 195).

Długotrwałe nieżyty kiszek z owrzodzeniem tychże połączone (Colitis catarr. chronica exulcerans, Disenteria chronica), leczono równie pomyslnie za pomocą wody krynickiej. Nie od rzeczy tutaj nadmienić, iż dla pewniejszego i prędszego osiągnięcia skutku w tego rodzaju cierpieniach, łączono wewnętrzne użycie szczawy krynickiej (prawie zawsze nieco ogrzanęj; stanowczo w małych dawkach 2 unc., 2 do 3 razy dnia, osobliwie z początku leczenia), z wstrzykiwaniami téjże za pomocą Clyso-pumpy (2, 3 unc. na raz). Przytém zalecano okłady ciepłe z borowiny żelezistej, - któryto środek poraz pierwszy tego roku w użycie w Krynicy wprowadzony, znalazł niemałe zastosowanie, skoro go 462 razy potrzebowano. Oto przykłady tego rodzaju cierpień pomyslnie wodą krynicką uleczone.

N. 9. N. N. starozakonna ze Lwowa, 34 lat licząca, utraciwszy od lat dwóch apetyt, doświadczała ponawiających się bólów żołądka i jelit, po których zwykle roz-

wolnienie stolca się objawiało. Te wypróżnienia 2 do 4 razy dnia powtarzające się, rzadkie a w końcu oddawania nawet bardzo wolne, wozgrzywne, czasem z żyłkami krwi zmieszane, najczęściej tuż po jedzeniu następujące, tak były uporeczywe, iż się silnie opierały przetworom soku makowiczego, hałunowi, nawet i strychninie, a trwając z małemi przerwami blisko dwa lata wyniszczyły siły choréj, sprowadziwszy jój osłabienie, bladeść cery, zwątlenie mięśni i brak czyszczeń miesięcznych. Wreszcie gdy do tego obrazu cierpień, przyłączył się jeszcze kaszel suchy, ciągle męczący i wieczorne palenie odnóg dólnych, strwożona wspomniona chora, zwyczajem naszych starozakonnych poczęła szukać coraz to nowéj rady i pomocy lekarskiéj dla siebie, a ulegając trafnemu zdaniu Dra MILLARETA przybyła do Krynicy dla kuracyi. Po bliższém zbadaniu przerzeczonej choréj okazało się, iż źródłem złego jest niezbyt kiszek długo-trwały z owrzdzeniem błony śluzowéj, tudzież z niedokrewnością i lekkim niezżytem oskrzeli połączonej, który dostateczny dla siebie znajdował powód w odymce płuca lewego, jakiéj chora po odbytém dawno już zapaleniu płuca uległa (*Enteritis follicularis exulcerans, Anaemia et Bronchitis cum laevi Emphysemate pulmon. sinistri*). Zanim leczenie zdrojowe się poczęło, zaniechano dalszego użycia wszelkich lekarstw, w jakie się chora nasza zaopatrzyła, tak na drogę (jadąc ze Lwowa do Krynicy), jak i na samém miejscu, w przekonaniu, że zbywa na Aptece przy naszym zdrojowisku. Że nieubogą była w zapas lekarski doyc wspomnieć, iż miała z sobą 60 proszków DOWERA liczne flaszeczki z kroplami i rozmaite ziółka ściągające. Leczenie zdrojowe rozpoczęło 2ma kubkami wody krynickiéj 2wu uncjowemi, codzien-

nie używaną enemą z téjże szczawy w bardzo małej ilości podawaną, kąpielami i okładami z borowiny żelezistej. Postępując zwolna w powiększaniu ilości szczawy krynickiej wewnątrznie używanój, wspierając leczenie uporządkowaniem dyety, osiągnięto pożądaný skutek w zupełności. Wypróżnienia stolcowe następowały za ledwo co drugi dzień i to zupełnie prawidłowo, morzysko ustało, apetyt, sen, siły i wejrzenie chorój znacznie się polepszyły, kaszel ustał; siedmioletniowy zatem pobyt chorój w Krynicy sprawił to, czego nie osiągnięto po dwuletnim leczeniu domowém. (P. Pr. Chr. Nr. 58).

Nr. 10. 11. 12. i 13. Tak samo pomyślnie powiodło się leczenie w tego rodzaju cierpieniach u 4 innych chorych (Patrz Pr. Chr. Nr. 21. 34. 27. 55.), których szczegółowe historie chorób pomijamy, dla uniknienia nużących powtarzań.

Nr. 14. Nie możemy tu jednak przemilczeć jednego naszym przynajmniej zdaniem, nauczającego przykładu, jaki nam nastręczył P. N. N. obywatel z Kijowa, cierpiący owrzodzenie żołądka (*Ulcera rotunda ventriculi*), z niedokrewnością połączone, którego przykre przypadłości od lat 12 mu dokuczające, prawie widocznie usuwało używanie wody krynickiej, gdy rozliczne inne środki, żadnej mu ulgi nawet nie przyniosły. Żałować należy, iż wspomniany chory interesami rodzinnymi przynaglony, odjechał z Krynicy ledwo po kilkotygodniowém leczeniu się, z mocnym postanowieniem ponowienia téjże kuracyi przy zdrojach w roku następnym (P. Pr. Chr. Nr. 129).

Jeżeli w tylu powyżej wymienionych chorobach szczawa krynicka zasługuje na imię wody lekarskiej, to zaiste największej wziętości używa w chorobach samym

niewiastom właściwych. Rozliczne cierpienia części ro-
dnych niewieścich mianowicie: zapalenie długotrwałe
nieżytowe macicy — krwotoki z osłabienia tego narządu
powstałe — wady i zboczenia czyszczeń miesięcznych,
jakoto: za okwite lub uprzedzające czyszczenia miesięcz-
ne — nieżyty pochwy macicznej (*Metritis catar. chronica*,
Menorrhagiae atonicae — *Anomalia menstruorum* —
Menses anticipantes — *Blenorrhoea vaginae*), prawie od
pół wieku zawsze pomyślnie w Krynicy leczone, nadały
szczawie krynickiej wielką wziętość w tego rodzaju cho-
robach i podniosły ją do znaczenia środka niemal ludo-
wego (*remedium populare*) przeciw wżwyz wymienionym
cierpieniom. Pomyślność leczenia przerzeczonych chorób,
nie dała zagać w wdzięcznej pamięci i nie dozwoliła uledez
zatraceniututejszego zdrojowiska, mimo tylu i tak wiel-
kich niewygód, na jakie chore jeszcze niedawno tutaj na-
razone były — gdzie o pierwsze potrzeby życia, niemal
walczyć należało. Ta to tradycya pomyślnych skut-
ków z leceń zdrojowych oddawna osobliwie w cho-
robach niewiast utrwalona, była jakby tarczą — kiedy
przed 7 laty z góry zażądano zdania, jakby zanihilować
tutejszy zakład kąpielny, dawniej tak huczny i zy-
skowny — a jakby budynki jego najkorzystniej spo-
żytkować można z wyłączeniem wszelkiego kąpiel-
nego celu? Jakże rażącym musi się dzisiaj zdawać, ten
niewczesny wyrok zagłady, zdrojowisku krynickiemu
przekazany, które za swe potępienie hojnie i wszech-
stronnie się wywdzięcza, darząc zdrowiem pojedyncze
osoby — szczęściem i pomyślnością całe rodziny — własci-
ciela zyskiem — a kraj ozdobą i chlubą! Wprawdzie to
tradycyjalne znaczenie i kilkudziesięcioletniemi doświad-

zieniem poparta wziętość szczawy krynickiej, w cierpieniach samym tylko niewiastom właściwych, zgadza się w zupełności z przyrodą i składem jęj chemicznym, nie zadziwi przeto i nikogo w powątpiewanie niewprawi, iż woda w żelazo i wapno zamożna, a zatem wzmacniająca i stężająca, nie zawodzi swych oczekiwań w chorobach najczęściej na osłabieniu opartych. — Zbytecznym przeto byłoby przytaczać pojedyncze przykłady tego rodzaju skutków zdrojów tutajszych, a powtarzanie kilku wypadków w ogromnej liczbie tu należnych chorób, dogadzałoby raczej próżnej metodyczności sprawozdania, aniżeli rzeczywistej potrzebie. — Jednym tylko jeszcze przykładem chcemy zakończyć tegoroczną kazuistykę a tym jest P. N. N. 48 lat licząca, która od lat 14 podlegała krwotokom z kiszki stolcowej z owrzodzenia i ocieklin żyły krwawnicowych, stowarzyszonym z przemieniami krwotokami macicznymi, na które niewiasty klimakteryczne tak często cierpieć zwykły. Długie trwanie i okwitość wspomnionych krwotoków, zrzędziły u naszej choręj tak wielką niedokrewność, iż pod tym względem P. N. przedstawiała jakby wzorowy przykład tego rodzaju cierpienia. Nadzwyczajna jęj bledość całego ciała; brak rumienności policzków, warg i dziąseł; łącznica perłowej barwy; znaczne obrzmienie odnóg dolnych, rozciągające się aż do kolan; ubytek sił fizycznych; nieprawidłowe stolce, najczęściej dobrowolnym rozwolnieniem przeplatane; przedstawiały obraz jęj cierpienia (*Proctitis granulosa cum fluxu sanguinis p. anum, Metrorrhagia in climacterica cum insigni hydraemia*). Jeżeli uwzględnimy długoletnie trwanie tęg choroby, jęj wielki stopień, a nadewszystko jęj uporeczywość, z jaką się opierała nawet najstósowniejszym środkiem lekarskim prze-

ciw niéj zastosowanym, jeżeli zważymy bezskuteczność owych rozmaitych sposobów kuracyi, jakim się chora z porady znakomitych lékarzy w kraju i za granicą (w Krakowie, w Warszawie i w Paryżu) poddawała; nie będziemy się dziwić, iż przedsiębrać się mające leczenie, jakie Krynica naszej choréj nastęrczała, nie wzbudzało ani przekonania, ani nadziei u wspomnionéj pacjentki. Jednak skutki przeszły jéj oczekiwania; krwotoki bowiem ustały, z polepszoném trawieniem i odżywianiem objawy niedokrewności ustąpiły, obrzmienie nóg znikło, a wejrzenie i cera naszej choréj znacznie się polepszyły. Czemu jednak ten pomyślny skutek przypisać? czy istotom lekarskim w wodzie krynickiéj zawartym? czy ozywczemu górskiemu tutejszemu powietrzu? czy 9cio tygodniowéj wytrwałości zdrojowego leczenia? czyli co najbliższe prawdy, wszystkim tym czynnikom razem wziętym, to zostawiamy względnemu ocenieniu. (P. Pr. Chr. N. 15).

W ogóle, więcéj tego roku zauważano pomyślnych leceń zdrojowych w Krynicy, aniżeli w latach poprzednich. Przyczyniły się do tego: piękne, suche a nawet skwarne tegoroczne lato, rok biejący wolny od wszelkich nagminnych chorób, zwiększenie wygod w codziennych potrzebach gości zdrojowych, podręczna apteka wraz ze składem wód lekarskich obco- i tutejszokrajowych, ku wstępnym lub samoistnym leceńom zdrojowym potrzebnych, i dobra restauracya. Wreszcie sprzyjały ku temu: swoboda jaka do gór naszych tak snadno przylega, owo błogie uczucie, jakiego doznaje poczciwe serce, bawiąc między swojemi, i niezamącona niczém wspólność i ochoczość tutejszych towarzyskich zabaw. — I zaiście nić innego, jak tylko pewny skutek

tutějších lečení, jest jedyną przyczyną tych coraz to bardziej zwiększających się corocznych pielgrzymek do tutajszych zdrojów (w r. 1857. 700 osób, w r. 1858. 858 osób, w r. 1859. 790 osób); do których skromnego przytułku, nie zwabia przepych i zbytek zagranicznym zdrojom właściwy — do których nie nęci malowniczość okolicy — nie uśmiechają się ani cuda przyrody, ani dzieła sztuki — ale pociąga ku nim sielska prostota i pojedynczość — tęskna ale dziewicza natura — swojskie obyczaje i ojczyste wspomnienia Rusi Sandeckiej, czyli téj dawnéj Biskupszczyzny, co swym skromnym plonem zasilała Biskupów Krakowskich, owych Mężów niepożytej wielkości i chwały narodowej! —

Z pomiędzy 382 gości chorych tego roku dla leczenia w Krynicy bawiących:

Opuściło Zakład zupełnie uleczonych	259.
„ — „ — ze znaczném polepszeniem	94.
„ — „ — bez skutku	29.

Przyczyną tych bezowocnych lečení, były wady ich organiczne i nieuleczalne choroby, jako to:

Przerost prawej komórki sercowej	2.
Stłuszczenie wątroby	2.
Schnienie starcom właściwe	4.
Gruźlica płuc w wysokim stopniu	8.
Torbiel jajnika prawego	1.
Zrośnięcie współurodzone ujścia macicy	1.
Opadnienie i przerost macicy	3.
Polyp sluzowy tęgoż narzędzia	1.
Nerka usuwalna	1.
Długotrwałe zapalenie mleczca pacieżowego z po- rażeniem odnóg dolnych połączone	3.
Padaczka	1.

Przerost gębczasty kości goleniowej . . . . . 1.

Wrzody zatokowe narządów moczowych . . . . . 1.

X. Pogoda w czasie tegorocznej pory zdrojowej bardzo sprzyjała celom leczniczym w Krynicy. Stałe, po kilka tygodni trwające dni pogodne a ciepłe, wyróżniały to lato przed dawniejszemi. Twierdzenie powyższe jawnie dowodzą spostrzeżenia meteorologiczne, co dzień trzykrotnie a bardzo starannie uskuteczniane, za pomocą wyborych narzędzi (Barometr według Gay-Loussaca i Psychometr według Augusta), któremi od lat dwóch posługuje się tutaj Zakład zdrojowy. Jeżeli spostrzeżenia te tak metodycznie i nadal jak dotąd wykonywane będą, posłużą w przyszłości za nieomyłne data nie tylko do ułożenia klimatologii Krynicy, ale nadto jako jedyne obserwacje na zachodnim Beskidzie, przyczynić się mogą do zbadania powietrzokręgu tej mało dotąd badanej okolicy, która może większe nastroczyłaby zajęcie dla badacza przyrody, aniżeli miejskie stacje meteorologiczne.

Z uskutecznianych w r. 1859 dostrzeżeń meteorologicznych otrzymaliśmy następujące wypadki:

I. Począwszy od d. 15. Czerwca 1859 aż do d. 15. Września 1859 było :

	D n i		
	zupełnie pogodn.	pochmur bez desz.	deszcz.
W miesiącu Czerwcu od 15 do 30	7	5	4
„ „ Lipcu	23	4	4
„ „ Sierpniu	20	7	4
„ „ Wrześniu od 1 do 15	3	9	3
Razem	53	25	15

II. Stan Barometru obliczony na linie paryskie, przy zredukowaniu do + 0. R., okazał się w powyższych miesiącach następującym:

	naj- wyższy	naj- niższy	średni
W Czerwcu d. 27 o godz. 10 wiecz.	317,36 ^{'''}		
" "			313,89 ^{'''}
" " " 21 " 6 rano		313,13 ^{'''}	
" Lipcu " 12 " 2 w poł.	319,19 ^{'''}		
" "			312,46 ^{'''}
" " " 26 " 9 rano		313,91 ^{'''}	
" Sierpniu " 4 " 10 wiecz.	316,84 ^{'''}		
" "			316,23 ^{'''}
" " " 31 " 10 "		312,91 ^{'''}	
" Wrześniu " 15 " 6 rano	316,69 ^{'''}		
" "			314,85 ^{'''}
" " " 1 " 6 "		311,69 ^{'''}	

III. Stan ciepłoty powietrza obliczony według termometru Reaümura, w ciągu powyżej wzmiankowanych miesięcy był następującym:

	Temperatura powietrza + °R.								
	Rano o godz. 6			popołudniu o g. 2			wieczorem o g. 10		
	najwyższa	najniższa	średnia	najwyższa	najniższa	średnia	najwyższa	najniższa	średnia
w Czerwcu	11,28	6,56	9,36	17,72	8,80	9,94	12,00	6,56	9,94
w Lipcu	15,28	8,00	12,22	20,00	13,04	16,50	17,04	11,20	15,68
w Sierpniu	15,36	10,48	13,06	20,24	13,60	16,34	15,36	10,56	13,72
we Wrześniu	13,84	6,48	10,52	13,24	8,16	12,10	12,00	7,28	9,85

IV. Stopień względnej prężności pary w powietrzu był w powyżej wyszczególnionych miesiącach następującym:

	najwyższy	najniższy	średni
W Czerwcu d. 27 o godz. 2 w południe	99,79		
„ „ 16 „ 2 „	.....	71,83	
W Lipcu „ 30 „ 10 wieczorem	99,18	.....	90,40
„ „ 2 „ 10 „	.....	73,34	
W Sierpniu „ 19 „ 6 rano	99,86	.....	89,55
„ „ 22 „ 2 w południe	.....	70,19	
„ „ „ „ „	.....	.....	92,21
we Wrześniu „ 9 „ 6 rano	98,92	.....	
„ „ 2 „ 2 w południe	.....	79,80	
„ „ „ „ „	.....	.....	93,28

Wiatr panujący był w Czerwcu zachodni.
 „ „ „ w Lipcu wschodnio południowy.
 „ „ „ w Sierpniu „ „
 „ „ „ we Wrześniu północno zachodni.

Podając tutaj najskrzętniej i najdokładniej zbierane daty do klimatologii zdrojowiska krynickiego, nie możemy powstrzymać się od ubolewania, że nieogłoszone miesięczne sprawozdania Obserwatorium Krakowskiego w Rocznikach c. k. Tow. Naukow. Krak., jakto tyle lat dawniej bywało, pozbawia nas możności porównania spostrzeżeń meteorologicznych Krynicy z takimiż w Krakowie poczynionemi (ku czemu tém więcej zachęca wzajemne zrównanie obu miejsc narzędzi i czasu), z czego zapewne nie jeden i to ważny wniosek dałby się wyprowadzić.

XI. Nię zauważano wcale w Krynicy w czasie tegorocznej pory zdrojowej chorób nagminnych; nie było również wypadku śmierci między gośćmi kąpielnymi.

XII. Miło nam wspomnieć, iż od kilkunastu lat doznaje Krynica większego zainteresowania od naszych lekarzy. Jakoż w czasie tegorocznej pory zdrojowej zwiedzili ją Szan. PP. Lekarze z Krakowa: W. Dr. SPOR Protomedyk Okręgu Rządu Krakow. — Prof. Dr. DIETL — Dr. BULIKOWSKI — i Dr. FAŁĘCKI — z Warszawy: Dr. LEON WOŹNIAKOWSKI — ze Sącza: Dr. TREMBECKI — Dr. PIERZCHALSKI i Dr. WARMANN.

Dla uzupełnienia obrazu tegorocznego stanu naszego zdrojowiska, pozostaje nam jeszcze wspomnieć o niektórych przedmiotach Zakładu dotyczących, o ile te zmiany od r. zeszłego uległy.

XIII. Wiadomo, iż powszechnie zbywa w ojczy-
stych zdrojowiskach na pomieszkaniach, pod każdym
względem odpowiednich potrzebom i wygodom chorych.
Łatwo to jednak usprawiedliwić, skoro jak dotąd cały
ciężar tego zadania spoczywa na samym właścicielu
zdrojowiska, który nie zawsze jest w stanie wybudować
i w porządku utrzymać kilkaset pokoi dla gości prze-
znaczonych — a któren co z boleścią wyznać przycho-
dzi, jakby ku urąganiu najczęściej stawia dla siebie
pawilony z balkonem, cieplarnią i fontanną — a dla gości
kąpielnych swych chlebobawców, brudne, ciasne i wilgo-
tne buduje przytułki! Może jedna tylko Krynica, wyróżnia
się w tym względzie z pod tego jakby ogólnego w Galicyi
prawidła, 1) osobliwie obecnie, skoro z dniem 1 Czerwca
1859 r. oddała na usługi swych gości 3 domy piętrowe, 32
wygodnych i bardzo przyzwoitych pokoi mieszczących —
a powtóre tém, iż posiada dotąd 78 pokoi mieszkal-
nych w budynkach prywatną (ale nie włościan) włas-
nością będących (dzieło ostatnich dwóch lat ubiegłych),
które łącznie z 104 pokojami w gmachach rządowych

się znajdującymi, dają razem 182 pokoi mieszkalnych dla gości do zajęcia przeznaczonych — którą ilość stawia Krynicę wraz z Truskawcem na pierwszym miejscu pomiędzy wszystkimi Galicyjskimi zdrojowiskami co do liczby pomieszkań. Nie wliczamy do tego 28 pomieszkań dotychczas zwykle od starozakonnych zajmowanych, z których jedna połowa zburzoną w r. przyszłym będzie, druga zaś przemianie na kramy dla sprzedających ulegnie.

Teto domy prywatną własnością będące, z przeznaczeniem do wynajęcia od gości kąpielnych zbudowane, źródło bardzo korzystnego jak dotąd przedsiębiorstwa, są arcy-ważnym nabytkiem korzyść i wygodę gości kąpielnych zapewniającym — będąc tarczą przeciw monopolowi, a obroną przeciw niestaranności lub z obojętnieniu rządowego gospodarza. Rozumie się samo z siebie, że w tego rodzaju prywatnych pomieszkaniach pomyślano zarazem o stole, obsłudze i o innych drobnych wygodach gościa, jakich tylko w prywatnym pomieszkaniu spodziewać się można. Od roku nikt w Krynicy nie mógł się skarżyć na brak sprzętów i mebli, skoro do dawnego a znacznego ich zapasu, dokupiono w r. 1859 całodębowych politurowanych mebli za fl. 3500 n. m.

XIV. Do środków leczniczych jakimi Krynica na korzyść swych gości rozporządza, należy jej woda lekarska, której użycie wewnętrzne jak z powyżej przytoczonych przykładów widzieliśmy bardzo jest wielorakie i odmienne. Również i zewnętrzne zastosowanie tej szczawy ku celom lekarskim bywa bardzo rozliczne, albo pod postacią 1) kąpeli ogólnej w wannie —

2) albo jako kąpiel siedzeniowa — 3) lub jako kąpiel natryskowa, spadająca lub wstępująca — a wreszcie 4) jako okłady miejscowe. Z żalem wyznać tutaj musimy, iż obecne łaźienki nieodpowiadające swą obszernością wielkiej ilości kąpiel tu udzielanych (jak w r. b. 12243), niezalecające się ani swą powierzchownością, ani wewnętrznym swém urządzeniem; nie mogą się doczekać nowego budynku, któryby dzisiejszy zastąpił, mimo rozlicznych przedstawień i ponawianych prośb do Władz wyższych uskutecznianych — 5) Jeszcze większego ulepszenia aniżeli kąpiele wodne, wymagają zaprowadzone w Krynicy od lat dwóch kąpiele z borowiny żelazistej, na które zakład tutější wyborny materiał posiada, ale niestety o brak miejsca w dzisiejszych łaźienkach i niedostatek odpowiednich urządzeń a niezbędnych do ich uskutecznienia, rozbija się i upada możebność spożytkowania tego daru przyrody ku celom lekarskim. Mamy jednak nadzieję, że tegoroczna komisya Szanów. Rady skarbowego i głównego Referenta Krynicy, jaką wraz z lekarzem zdrojowym w Zakładzie odbył, nie pozostanie bezskuteczną co do wielu ulepszeń zaprowadzić się mających w naszym zdrojowisku, tém więcéj skoro szanowny komisyjonujący całą swą uwagę poświęcił niedogodnościom, na jakie co chwila w łaźienkach i w kąpielach administracya zakładu i goście zdrojowi są narażani. Jakoż przyrzeczono na r. przyszły postawić większy piec do rozgrzewania borowiny — urządzić kolej drewnianą dla ułatwienia dowozu tegoż materiału — i przerobić lokal na kąpiele tego rodzaju przeznaczony. Jeżeli wreszcie urzeczywistni się projekt 50cio letniej dzierżawy Krynicy, przez Towarzystwo Spółki zdrojowej do Wysok.

Ministerstwa Skarbu w dniu 11 Października 1859 r. podany, które obowiązuje się w 3 latach wybudować łazienki i nadkryty chodnik przy zdrojach — mielibyśmy owe dwie naglące potrzeby w tutéjszym Zakładzie dokonane, których z całego serca dla zdrojowiska krynickiego pragniemy.

XV. Rozsyłka wody krynickiej na sprzedarz przeznaczonéj, od czasu zaprowadzenia sztucznego sposobu napełniania téj szczawy do flaszek, na wzór metody w Franzensbadzie używanéj, za pomocą którój każda butelka téjże wody, gazem węglowym rodzimym na 3 atmosfery uciśniewym, dopełnianą i w przestrzeni tegoż gazu korkowaną bywa — w skutku czego woda krynicka nawet po najdłuższém swém przechowaniu nie utracą swych działaczy lekarskich, t. j. dwu węglanu żelazawego i kwasu węglowego, zwiększyła się o połowę dawniej sprzedawanéj ilości. — Jakoż gdyby wszystkie gałęzie gospodarstwa tutéjszo-zdrojowego, tak gruntownéj a tak odpowiedniéj uległy reformie, jaką napełnianie flaszek szczawą krynicką, a poczęści i pomieszkania dla gości przeznaczone, w ostatnim roku ubiegłym pozyskały (dzięki światłym radom Prf. Dr. DIETLA i wytrwałym usiłowaniom Rady skarbowego W. PIETSCHA), Krynica stałaby się wzorem zakładów zdrojowych kraju naszego.

Jak dawniej tak i tego roku tutéjsza apteka podręczna, własność zdrojowiska krynickiego, zaopatrzoną była w porze kąpielnej w najważniejsze lekarstwa, a posiadając przez ten czas osobnego subiekta aptekarskiego, zaspakajała tego rodzaju potrzeby chorych na miejscu. Utrzymywany przy aptece skład wód lekarskich, tak krajowych jak i zagranicznych, oszczę-

dział potrzebującym mozołu i kosztów starania się o nie, co przy oddaleniu Krynicy od miast głównych, zapas tego rodzaju wód posiadających i przy zupełnym braku tychże, w poblížszym mieście Sączu, nie małą stanowi wygodę dla gości zdrojowych.

XVII. W środki ku rozrywce i przyjemności gości kąpielnych, zdrojowisko nasze jest jeszcze dosyć ubogiem. Tu bowiem tylko należą:

1) Muzyka z członków orkiestry Teatru krakowskiego, która codziennie dwa razy Publiczność tego lata zabawiła.

2) Szczupła Czytelnia książek polskich, francuskich i niemieckich, własność zakładu, jako najświeższa ze wszystkich tutejszych urzędzeń sama sobie i dobrym chęciom gości pozostawiona, wzrosła w r. b. zaledwo kilkudziesiąt dziełami nowszemi polskimi. Z darów przybyło tu a) od JW. IMści księdza Biskupa Wojtarowicza jedno dzieło pod tytułem: „Nowe drogi“, Dmóchowskiego, Warszawa 1859.— b) Od W. Bezlera dzieło Dumasa „Le Caucase“ Tom VII., Paris 1859.— c) Od W. Tessarczyka jeden exemplarz jego dzieła: „Napoleon III.“ Kraków r. 1853, tudzież trzy dzieła od Dra Zieleniewskiego do tutejszej Czytelni ofiarowane.

3) Utrzymywanie gazet na koszt zakładu, policzyć należy do przyjemności tutejszych gości. W tym bowiem zakątku można było widzieć kilka exemplarzy dziennika „Czas“, „Gazetę warszawską“, „Kuryjera warszawskiego“, „Przegląd powszechny“ i „Dziennik literacki“, oba pisma we Lwowie wychodzące.— Z gazet zaś niemieckich: „Krakauer Zeitung“, „Wanderer“, „Presse“ i „Schlesische Zeitung“ bywały na stole czytelnym.

4) Nie małą przyjemnością dla zdrowych bywały niedzielne zabawy z tańcami połączone, których cechą była wielka przyzwoitość, i to miłe zlanie się całego towarzystwa w jedno ochocze grono, w celu wspólnej zabawy. Dochód z dwóch balów jakie tu jedynie w celach dobroczynnych urządzono, przekazano ku pomnożeniu zasobów na budowę domu Towarzystwa nauk. krak. przeznaczonych; dochód zaś z drugiego poświęcono na wybudowanie kaplicy przy zdrojach tutejszych. Fundusz pierwszy wynosił Złr. 250, drugi zaś składką dobrowolną zasilony, uczynił Złr. 440.

5) Stała pogoda tegorocznego lata sprzyjała do wycieczek towarzyskich tłumnie przedsiębranych, ku czemu nastęrczały celu dziko romantyczne okolice zdrojowiska żegestowskiego, o 2 mile od Krynicy odległego, ze swemi malowniczymi zakrętami széroko tu rozpościerającego się Popradu, do Żulina tuż za Żegestowem położonego, bogatego w liczne zdroje szczawy alkalicznej, wielką intratę swemu właścicielowi przynoszące, do miasteczka Tylicza milę od Krynicy oddalonego, które jakkolwiek nazwiskiem swém przywodzi na pamięć Piotra Tylickiego Biskupa krak. wprawdzie swego odnowiciela, wszakże początkiem swoim sięga czasów Kazimierza Wgo, bo w aktach sporu o dziesięciny (r. 1633) znajdujemy wzmiankę o wyposażeniu tutejszego kościoła, jakie król ten naznaczył przywilejem z r. 1363. Miasteczko to w dawnych dziejach nabyło rozgłosu waśniami jakie zakłóciły obie ludności (ruskiego i łacińskiego obrządku) klucza biskupiego, które podżegane obustronnym fanatyzmem przeszło cały wiek [1564—1688] i to w jaskrawych barwach tutaj się ukazały. Dwa tutejsze kościoły, jeden dla rzymsko-

katolickiego, a drugi dla rzymsko-greckiego obrzędu, pod względem starożytności lub sztuki niezem się nie odznaczają. Budzi tu przecież ciekawość góra *Obóz* ku południo-wschodowi od Tylicza, po nad wsią przyległą Muszynką a tuż przy granicy węgierskiej będąca, gdzie rzeczywiście znaczne są ślady wałów i okopów, które jak się zdaje do czasów (r. 1771) Konfederacji Barskiej odnieść należy. Nie małą również nastęrcza przyjemność wycieczka na górę Jaworinę półtory mili od Krynicy odległą, 2766 stóp p. n. M. wzniesioną, którejto przejazdki trudy, nagrodzi pyszny z niej widok na Tatry i na Pioniny. Wszakże największego zajęcia dla gości naszych dostarcza podróż do Bardyowa, 4 mile od Krynicy odległego, głośniej w dziejach Węgier stolicy Żupaństwa szaryskiego, którego starożytny kościół parafialny około 1200 r. zbudowany z prześlicznem swém Sanctuarium, godnem zaiste pomieszczenia w niejednej katedrze i rzeźby tutejszych oltarzy (tryptyków), dzieła współczesne Wita Stwosza, tudzież starożytny ratusz z bogatém a bardzo dobrze utrzymaném archiwum aktów do roku 1301 sięgających [najdawniejszy z zachowanych tu dokumentów jest z r. 1247, w którym Król węgierski Bela IV. poleca reambulacją granic posiadłości tutejszego Opactwa cysterskiego], zajmie niezawodnie uwagę lubowników starożytności i sztuk pięknych.

XVIII. Literatura zdrojowiska krynickiego w ubiegłych dwóch latach wzbogaconą została następującemi pismami:

Dra ZIELENIEWSKIEGO wody lekarskie Okręgu Rządowego krakowskiego. Krynica w r. 1857. Kraków w Drukarni Czasu, 1858. 8vo s. 43.

Dr. ZIELENIEWSKI, Gesundbrunnen im Krakauer Regierungs-Bezirke, Erster Bade-Saison— Bericht über Krynica. Krakau, in der Buchdruckerei des Czas 1858, p. 30.

Dr. DIETL, Uwagi nad zdrojowiskami krajowemi, Kraków, w Drukarni Uniwersyteckiej, 1858. 80 s. 364, Krynica s. 155.

ALEXANDROWICZ ADOLF, Rozbiór chemiczny wody lekarskiej krynickiej i t. d. Kraków 1858, Czcionkami Czasu. 80 s. 76. (Osobne odbicie z Rocznika Tow. nauk. krak. T. II. R. 1858).

Dr. ZIELENIEWSKI, Wody lekarskie Okręgu Rząd. krakowskiego. Stan zdrojowiska w Krynicy r. 1858. Kraków, w Drukarni c. k. Uniwersytetu, 1859. 80 s. 34.

TEGOŻ. Toż samo w Rocznikach c. k. Towarzystwa Naukow. krakow. T. III. Ogól. zbior. T. XXVI Kraków 1859.

Dr. ZIELENIEWSKI, Gesundbrunnen im Krakauer Regierungs-Bezirke. Zweiter Bade-Saison-Bericht über Krynica im J. 1858. Krakau in der Buchdruckerei des Czas, 1859. 80 p. 35.

Oprócz wzwyz wymienionych prac literackich, znajdujemy nadto liczne wiadomości zdrojowiska krynickiego dotyczące, w następujących pismach czasowych zamieszczone:

„Czas“ r. 1857. Nr. 144 i 145.

„Czas“ r. 1858 Nr. 24, 25—34, 35, 36, mieści artykuł Dr. ZIELENIEWSKIEGO p. n. Krynica w r. 1857.

„Kronika wiadomości krajowych i zagranicznych“ Warszawa r. 1858, Nr. 320 i 321.

„Tygodnik lekarski“ (warszawski) r. 1858. Nr. 5 i 6, mieści artykuł Dr. ZIELENIEWSKIEGO p. n. Krynica.

„Tygodnik lekarski“ (warszawski) r. 1848, N. 16, 17 i 18 zawiera w sobie artykuł Dr. ZIELENIEWSKIEGO p. n. Krynica w r. 1857.

„Gwiazdka Cieszyńska“ r. 1858 N. 5, 6, 7 mieści artykuł Dr. ZIELENIEWSKIEGO p. n. Wody lekarskie Galicyi zachodniej a w szczególności Krynica.

„Przyjaciel domowy“ (Lwów) r. 1858, N. 18 i 19, artykuł p. n. „Krynica Dr. Z.“

„Balneologische Zeitung“ r. 1858, Nr. 13, Krytyka Dr. Spenglera Monografii Krynicy przez Dra Dietla w r. 1857, drukiem ogłoszonej.

„Balneologische Zeitung“ J. 1858, N. 14, Erster Badesaisonbericht über Krynica im J. 1857 v. Dr. ZIELENIEWSKI.

„Gazeta warszawska“ r. 1859, Nr. 116 i 118 artykuł p. n. Krynica.

„Dziennik Poznański“ r. 1859, Nr. 56, artykuł p. n. Krynica.

„Dziennik Poznański“ r. 1859, Nr. 107 i 108, artykuł Dr. Z. pod napisem: Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1858.

„Gwiazdka Cieszyńska“ r. 1859, Nr. 25, artykuł p. n. Krynica.

„Czas“ r. 1859, Nr. 123, 124 i 126, mieści w sobie artykuł Dra ZIELENIEWSKIEGO p. n. Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1858.

„Przegląd powszechny“ (wychodzący we Lwowie) r. 1859, Nr. 36, 37, 40 i 41 zawiera artykuł Dra ZIELENIEWSKIEGO p. n. Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1858.

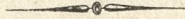
„Balneologische Zeitung“ J. 1859, Nr. 17, Zweiter Bade-Saison— Bericht über Krynica, J. 1859, v. Dr.

ZIELENIEWSKI.

„Tygodnik lekarski“ (warszawski) r. 1859. Nr. 17 i 18 zawiera artykuł Dra ZIELENIEWSKIEGO: „Zdroje i kąpiele w Krynicy w r. 1858.“

Pomijamy tu milczeniem liczne korespondencje z Krynicy do dzienników krajowych przesyłane, jak do „Czasu“ do „Krakauer Zeitung“ które jako materyał do skreślenia obrazu stanu obecnego zdrojowiska krynickiego, odpowiedniego epoce, w której pisane były, posłużyć mogą; tudzież nie wyliczamy ogłoszeń dorocznego otwarcia pory kąpielnej, w dziennikach tak krajowych jak i zagranicznych zamieszczanych.

Oto mrówcze usiłowania nasze ku podniesieniu zdrojowiska krynickiego w roku bieżącym podjęte. Wprawdzie są one dopiero jakby przedwstępną uprawą roli, na której przyszłość błogie może kiedyś wydać owoce, jeżeli tę wdzięczną rolę umiejętnie a pracowicie pielęgnować będziemy. A gdy przyjdzie owa błoga chwila dojrzałości jój plonów, z roskoszą patrzeć będziemy na ich pożytek, jaki kiedyś dla cierpiących, dla kraju i dla całej rokuje ludzkości!

Znamenski
Tysiąc lat (Warszawa) r. 1858. Nr. 17
i 18 zawiera artykuł Dr. M. M. M. M. M.
i kapiteł w Krynicy w r. 1858.

Ponijany tu mianem biano krasnodarski
z Krynicy do dzianików krajowych i zarysów jak to
Gazet, do "Krasnodarski Zeitung" które jako pierwszy
do straszenia opisał stan obecnego zarysów Kryn-
niczycy, odpowiednio czasu, w której biano był
podobny mogły być, nie wyliczamy ogólnie doro-
wego otwarcia portu Krynicy, w dzianikach tak kr-
tożych jak i w innych krajach zamieszkałych.

Oto również ułożenie nazw ku podniesieniu
krytycznego w roku bieżącym podjęto.
Przewiduje się one dopiero jeżeli przewidziano im
tę, na której przyszłość biano możliwości byłaby
onow, jeżeli to wskazać toż imię i z przynajmniej
północną białym. A gdy przynajmniej dwa biano były
to być widać jej biano, z rozkazem przynajmniej
nie być widać, jako i biano, dla Krynicy, dla Kryn-
i dla całej Krynicy i biano.

...

Gesundbrunnen

im

Krakauer Regierungs-Bezirk.

Dritter Bade-Saison-Bericht

über

KRYNICA

im Jahre 1859

des

Michael Zieleniewski,

Doctor der Medicin, Chirurgie und W. der Geburtshilfe, Mitglied der k. k. Gelehrten
Gesellschaft in Krakau und des medicinischen Vereins in Warschau, — Brunnenarzt in
Krynica.

KRAKAU,

in der Buchdruckerei des „Czas.“

1860.

Beschreibung

im

Frankfurter Literatur-Verzeichnis

Dritter Band: Einleitung: Verzeichnis

über

KRYNICA

im Jahre 1859

des

Michael Zieleniewski,

Verleger bei der Druckerei und Buchhandlung des Verlegers in Krynica. — Druckort: Krynica.

—

KRAKAU

in der Druckerei des Verlegers

1860.

In dem beschriebenen Kurort Krynica hatte auch im Jahre 1859 zum ersten Male seine geordnete Kurstätte.

KRYNICA

als Kurort

im Jahre 1859.

I. Im Jahre 1859 haben, nach Angabe des vom k. k. Bezirksamte geführten Fremdenbuches, 339 Parteien und rückfichtlich 790 Personen den Kurort Krynica besucht. Sie-
von waren:

- a) eigentliche Kurgäste 382
  - b) Kinder beiderlei Geschlechtes, größtentheils
in Kurzwecken angekommen 93
  - c) Dienerschaft 262
  - d) zum Besuche der Kurgäste gefommene Per-
sonen 53
- Der Heimath nach gehörten an:
- A) Dem Kaiserstaate, und zwar:
    - a) dem Krakauer Verwaltungsgebiete 229
    - b) dem Lemberger Verwaltungsgebiete 34
    - c) Schlessien 1
    - d) Ungarn 3
  - B) Dem Auslande und zwar:
    - a) dem Königreiche Polen 61
    - b) Lithauen 2
    - c) Podolien 4
    - d) Wolhynien 4
    - e) anderen Provinzen Rußlands 1

In den diesjährigen Kurgästen waren abermals alle Stände repräsentirt, namentlich war der höhere Adel zahlreich vertreten.

Krynica hatte auch im Jahre 1859 zum ersten Male seine gedruckte Kurliste.

Dem Geschlechte nach gab es 104 männliche und 276 weibliche Kurgäste, welcher namhafte Unterschied unseren Kurort neuerdings als ein wahres Frauenbad kennzeichnet.

II. Folgende Krankheitsformen nahm man bei den diesjährigen Kurgästen wahr:

1. Krankheitsgruppe.

Anämische Zustände:

Blutmangel (Anaemia)	185
Bleichsucht (Chlorosis)	25

2. Krankheitsgruppe.

Verdauungs- und Ernährungs-Anomalien:

Chronischer Magenkatarrh (Gastritis catarr. chronica)	94
Chronischer Magendarmkatarrh (Gastroenteritis catarr. chronica)	35
Chronischer Darmkatarrh (Enteritis catarr. chronica)	5
Chronischer erulcirender Darmkatarrh (Colitis catarrhosa exulcerans)	7
Rothanhäufung (Coprostasis)	43
Schlechte Verdauung (Dispepsia et Ruminatio)	1
Das runde Magengeschwür (Ulcus ventriculi rotundum)	4
Mastdarmentzündung (Proctitis catarr. exulcer.)	16
Wurmkrankheit (Helminthiasis)	5
Chronische Rachenentzündung (Pharyngitis granulosa)	6
Chronische Entzündung des Oesophagus (Oesophagitis chronica)	1

Chronische Milzanschwellung (Tumor lienis chron.)	33
Chronische Leberanschwellung (Tumor hepatis chron.)	12
Cirrhosis hepatis	3
Maramus senilis	5
Cholelithiasis	2

3. Krankheitsgruppe.

Krankheiten der weiblichen Geschlechtstheile:

Chronische Gebärmutter-Entzündung (Metritis catarrhosa chronica)	46
Die granulirende Gebärmutter-Entzündung (Metritis granulosa)	14
Die parenthymatöse Gebärmutter-Entzündung (Metritis parenchymatosa)	7
Infarctus der Gebärmutter (Infarctus portionis vaginalis)	5
Mutterblutfluß (Menorrhagia)	37
Mangel des Monatsflusses (Amenorrhoea)	4
Beschwerliche Monatsflüsse (Dismenorrhoea)	5
Weißer Fluß (Blenorrhoea vaginae)	45
Verengerung der portio vagin. uteri	3
Vorfall der Gebärmutter (Prolapsus uteri)	2
Vorfall der Gebärmutter et portionis vaginalis fornicis	1
Hypertrophia uteri	1
Atonia uteri	2
Polypus mucosus uteri	1
Cystosarcoma ovarii	1
Oophoritis chronica	5
Atresia portionis vaginalis congenita	1
Retroversio uteri	4
Antiversio	1
Unfruchtbarkeit (Sterilitas)	4

4. Krankheitsgruppe.

Nervenleiden:

Reizbarkeit der Nerven (Eretismus nervorum)	24
Neuralgie der unteren Extremitäten	7
Neuralgie des Rückens (Neuralgia spinalis)	3
Chronische Rückenmark-Entzündung, verbunden mit Pa- resi der unteren Extremitäten	3
Halbseitiger Kopfschmerz	16
Spinalirritation, öfters mit Pollutionen verbunden	26
Hysterie	8
Hypochondrie	2
Melancholie	2
Fallsucht (Epilepsia)	1
Schluchzen (Singultus)	1
Angina pectoris gravis	2

5. Krankheitsgruppe.

Krankheiten der Harnorgane:

Chronische Harnblasenentzündung (Cistitis chron. cat.)	4
Verengerung der Harnröhre (Stenosis urethrae)	2
Chronische Entzündung der Harnröhre (Urethritis hy- pertroph.)	1
Wandelnde Niere (Ecctopia renis)	1
Nierenstein-Krankheit (Urolithiasis)	1
Fistulosa ulcera genitalium	1

6. Krankheitsgruppe.

Hautkrankheiten:

Flechten-Ausschlag (Lichen)	1
Chronische Geschwüre der unteren Extremitäten	2

Eczema 31 3
Ichtyosis 31 1

Außer den schon angeführten Krankheitsformen gewahrte man noch andere, mit oben erwähnten complirte Leiden, und zwar:

Tuberculose der Lungen 20
Emphysem der Lungen 4
Chronische Bronchien-Entzündung 36
Scrophulose in verschiedenen Formen 21
Bronchiectasis 3
Chronische Ohren-Entzündung 1
Chronische Entzündung der trachea 4
Chronische Entzündung des larinx 2
Pleuritis absoluta 1
Hypertrophie der rechten Herzkammer 3
Atherositas arteriarum 1
Syphilis tertiaria 1
Rhachitis 1
Osteohelcosis 1
Osteophites cruris sinistri 1
Morbus Brigtii 1
Purpura haemorrhagica 1
Epistaxis habitualis 2

Auß den angeführten Ziffern kann man gleich ersehen, daß die Zahl der Krankheitsformen mit der Zahl der Kurgäste nicht übereinstimmt, indem ein und derselbe Kranke manchal mit mehreren Uebeln behaftet war.

III. Was die Frequenz der in dieser Saison beobachteten Krankheitsformen anbetrifft, so kommen dieselben in nachfolgende Ordnung zu stehen:

Anämische Zustände 210
Chronische Magenkatarrhe 94
Chronische Gebärmutter-Entzündung 46

8	Weißer Fluß	45
1	Rothanhäufung	43
39	Gebärmutterblutflüsse	37
119	Chronische Bronchien-Entzündungen	36
	Chronische Magendarmkatarrhe	35
OS	Chronische Milzanschwellungen	33

IV. Nachdem wir im Vorhergehenden eine Statistik der behandelten Kranken entworfen, wollen wir jetzt unsere Bemerkungen über die Wirkungen der Krynicaer Trink- und Badekuren in verschiedenen Krankheitsgruppen anführen, damit man ein klares Bild von dem Nutzen unseres Mineralwassers erhalte.

Unter den im Kurorte Krynica vorgekommenen Krankheitsgruppen beginnen wir mit dem Blutmangel (Anaemia), welches Leiden das zahlreichste Contingent alljährlich zur Behandlung liefert, nicht nur als eigentliche Krankheit (morbus sui generis, wie z. B. Bleichsucht, aber auch als Grundübel, aus welchem sich sehr viele, theils gastrische, theils katarrhalische, theils nervöse Krankheitsphänomene entwickeln.

Es ist allgemein bekannt, daß der anämische Zustand am besten und am schnellsten mit Eisenpräparaten gehoben wird. Kein Wunder also, daß beim Gebrauche des Krynicaer Eisensäuerlings, unter Mitwirkung der hiesigen reinen Alpenluft, alle, sogar die schwersten anämischen Symptome, nach dem alten Sprichworte: cito, tuto et jucunde, verschwanden und gehoben wurden; sofern ihnen kein unheilbares organisches Leiden zu Grunde lag. Ein steigender Appetit, eine röthliche Färbung der Lippen, des Zahnfleisches und der Wangen, kräftigere und freiere Körperbewegungen, heitere Gemüthsstimmungen und Frohsinn, ein besseres Aussehen der Patienten und ein vermindertes Aftgeräusch der Jugularvenen, waren die ersten wahren Kennzeichen gebesserten Gesundheitszustandes.

1. Ein schönes Beispiel der Heilung anämischen Zustandes liefert uns Fr. N. N. 34 Jahr alt, die bei schwerer Entbindung durch bedeutenden Gebärmutter-Blutfluß an einem großen Blutmangel litt, welcher sich noch dazu mit Neuralgie des Rückens vergesellschaftete (*Anaemia insignis post Metrorrhagiam et Neurosthenia lumbalis*). Verschiedene sowohl innerliche wie auch äußerliche, mit Ausdauer jedoch vergeblich zu Hause gebrauchte Arzneimittel, haben dem Hrn. Coll. Dr. Starkel den glücklichen Gedanken eingegeben, die oberwähnte Patientin nach Krynica ins Bad zu schicken, damit sie hier mit Hilfe natürlicher Eisenpräparate ihren Gesundheitszustand herstellen könnte. Und wirklich reichten 40 Krynicaer Bannenbäder, 6 Eisen-Moor-Bäder, und eine angemessene Trinkkur des Krynicaer Mineralwassers hin, unsere Patientin so weit herzustellen, daß sie von *Anaemia* und Schmerzen ganz befreit, gesund heimkehren konnte (vide Krankenprotokoll Nr. 57).

2. Ein ebenso überraschendes Beispiel der Heilung einer im sehr hohen Grade entwickelten *Anaemie* gibt uns Fr. N. N. 20 Jahre alt, die nach Lungenabcessen in anämischen Zustand verfiel. Ein trockener, Tag und Nacht belästigender Husten — eine Aufregung im Pulsadergebiete — gänzliche Appetitlosigkeit — bedeutende Abnahme der physischen Kräfte und große Abmagerung — alle diese gefahrvollen Kennzeichen verschwanden in 6 Wochen beim Gebrauche der Krynicaer Trink- (in sehr kleinen Dosen mit Molkem) und Badekur, so daß die Patientin beim Heißhunger, mit gutem Aussehen, ohne den mindesten Husten und bei vortrefflichen physischen Kräften (sie vermag auch zu tanzen) den Krynicaer Kurort verließ — (v. Kr. Pr. Nr. 139.)

Unter den chlorotischen Zuständen, deren wir heuer 25 Beispiele zählten, ist kein einziger Fall ohne den besten Kurerfolg geblieben. Die schwersten chlorotischen Symptome und Zufälle vermag die Krynicaer Trink- und

Badekur gänzlich zu heben. Gegen auf Chloroanemie basirten Husten, Kopfschmerz, Schwindel und Herzklopfen leistete das Krynicaer Wasser ohne, oder nöthigenfalls mit Molken getrunken — die vortrefflichsten Dienste und war im Stande alle überwähnten Symptome in 5 bis 7 Wochen gänzlich zu heben.

3. Es wird hinreichen, das Beispiel einer Jüdin, 19 Jahre alt, anzuführen, die seit 4 Jahren an Chlorosis eretistica cum Cardiopalmogravi symptomaticeo leidend, im Verlaufe von 7 Wochen, beim Gebrauche der Krynicaer Trink- und Badekur gänzlich von ihrer Bleichsucht und starkem symptomatischen Herzklopfen befreit wurde (v. Kr. Pr. Nr. 10). Es bleibt noch zu bemerken, daß Patientin, trotz starker Neigung zur Stuhlverstopfung, an welcher sie durch viele Jahre gelitten hatte, nach mehr wöchentlichem Gebrauche des Krynicaer Stahlwassers, so weit mit dieser Funktion zur Ordnung gekommen ist, daß sie während ihres Aufenthaltes in Krynica nicht im mindesten daran litt, ein Beweis, daß ihre eben durch das Krynicaer Mineralwasser gestärkte Verdauung erst jetzt ihrer Norm entsprechen konnte.

4. Nicht weniger belehrendes Beispiel liefert uns Hr. N. N. aus Lublin, 14 Jahre alt, die seit 2 Jahren an hochgradiger Bleichsucht mit bedeutender Milzanschwellung leidend, von diesem Übel, beim 8 wöchentlichen Gebrauche der Krynicaer Trink- und Badekur gänzlich geheilt wurde (v. Kr. Pr. Nr. 152). Bei dieser Patientin, welche große Dosen des Krynicaer Mineralwassers (täglich 6 Becher, jeder zu 6 Unc.) sehr gut vertragen konnte, verschwand die Anschwellung der Milz augenscheinlich während der Trinkkur, so daß man ihre Verkleinerung mittelst Plestimeter von einer Woche zur anderen sichtlich ermitteln konnte, ein Beweis daß der Krynicaer Eisensäuerling, wie die anderen Eisenpräparate, bei verschiedenen Affectionen der Milz als eine Art *Specificum* von vielen Autoren (Cruveilhier, Twinnig, Pa-

scal, Schönlein etc.) angesehen, auch im obervähnten Falle seine Wirkungen auf die Milz zu machen nicht verfehlt.

Die lästigen, gefährlichen und in den letzten Jahren bei uns so verbreiteten Magen und Darmkrankheiten, als chronische Katarrhe und Geschwüre dieser Theile (Gastritis et Gastroenteritis catarr. chronica — Colitis catarrhosa exulcerans — Proctitis catarr. exulcerans — Ulcera rotunda ventriculi), lieferten ein bedeutendes Contingent (94.) von in diesem Jahre durch das Krynicauer Mineralwasser glücklich geheilten Krankheiten. In längwierigen Magen- und Darmkatarrhen, sowohl einfachen als mit Verschwärung dieser Theile verbundenen, liefert das Krynicauer Mineralwasser (doch immer in kleinen Dosen und sehr oft nur erwärmt z. B. bis 16 — 22° R.) nicht nur ein sehr wirksames, sondern sogar ein specifisches Mittel, wie hunderte von mir durch 3 verflossene Jahre beobachtete Beispiele es beweisen. Um die gewöhnliche Gränze eines Badeberichtes nicht zu überschreiten, erlaube ich mir nur einige Fälle derartiger Krankheiten anzuführen:

5. Frl. N. N. 35 Jahre alt, die seit 7 Jahren an einem chronischen Magenkatarrh nebst Blutmangel und allgemeiner Reizbarkeit der Nerven leidend, vergeblich die angemessensten Arzneimitteln, vor etlichen Jahren auch das Franzensbader Wasser, dann eine Molkenkur erfolglos gebrauchte und immerfort von den lästigen Beschwerden der Unverdaulichkeit: als Appetitmangel, Aufstoßen, Sodbrennen, von Schmerzen in der Magengegend, von unerträglicher Aufblähung (Tympanitis gravissima) gequält, mit jedem Monate an Kräften abnahm, und ganz mager wurde, erfuhr, nach 6 wöchentlichem Gebrauche der Krynicauer Trink- und Badekur eine so bedeutende Besserung, daß alle oben angeführten Verdauungs-Beschwerden gänzlich aufhörten. Die unter allen Symptomen am längsten bei unserer Patientin zum Vorschein kommende und sie im hohen Grade beläst-

gende Aufblähung, welche so bedeutend war, daß die Kranke den Anschein hatte, als wäre sie 8—9 Monate schwanger, wurde durch Umschläge mit Krynicaer Mineralwasser in kurzer Zeit und ganz vollständig gehoben (v. Kr. Pr. Nr. 144).
6—7. Ebenso glänzende Erfolge der Heilung ähnlicher Krankheiten liefern uns Hrr. N. N. aus Warschau, und Fr. N. N. aus dem Königreiche Polen, die mit hartnäckigem Magenkatarrhe und bedeutender Anaemie behaftet, nach 6 bis 7 wöchentlichem Gebrauche der Krynicaer Trink- und Badekur, von ihren Leiden gänzlich befreit wurden (v. Kr. Pr. Nr. 192—195).

Die langdauernden Darmkatarrhe, sowohl einfache wie auch mit Verschwärung der Intestinalmucosa verbundene, s. g. Colitis catarrhosa chronica simplex et exulcerans — Disenteria chronica wurden über jede Erwartung in dieser Badesaison mit Krynicaer Mineralwasser glücklich geheilt. Damit aber in den eben angeführten Krankheiten die vorgenommene Kur desto rascher und sicherer dem Patienten anschlagen möchte, vereinigte man den äußerlichen Gebrauch des Mineralwassers mit innerlichem, und unterstützte die gewöhnliche Trink- und Badekur mit Krynicaer Mineralwasser-Einspritzungen (2—3 Mal des Tags) mittelst Clysopumpe. Auch brachte man die zum ersten Male in diesem Jahre eingeführten Eisenmoorumschläge bei dieser Art Kranken in Anwendung, indem man gleichzeitig Moorbäder zu Hilfe nahm, und die Erfolge ließen nichts zu wünschen übrig. Hinsichtlich dieser Krankheit erlauben wir uns nur ein Beispiel anzuführen.

8. N. N., Südin aus Lemberg, 34 Jahre alt, verlor seit einigen Jahren den Appetit, und litt öfter auf einander zurückkehrende Unterleibschmerzen, wobei sie zugleich flüssige, mit Sauche vermengte Stuhlausleerungen hatte. Diese Diarrhoe war so hartnäckig, daß sie den geeignetesten Arzneimitteln (opiata, gebrannter Maun, verschiedene Tonica und

Strychnin) nicht weichen wollte. (Die Kranke, durch einige Jahre mit dem oben erwähnten Leiden gequält, bot das Bild einer bedeutenden Erschöpfung, ungewöhnlicher Blässe und auffallender Abmagerung dar. Obschon der erwähnte Zustand, mit Husten verbunden, irgend ein Brustleiden vermuthen ließ, so bewies dennoch die nähere Untersuchung der Kranken, daß die Ursache dieser Erscheinung nur in einem Darmkatarrhe gesucht werden mußte. Man empfahl der Kranken das Krynicaer Mineralwasser, aufgewärmt, 3 mal täglich in kleinen Quantitäten (2 Unz.), desgleichen Einspritzungen in den Mastdarm und Eisenmoorumschläge, die unmittelbar nach den Bannenbädern auf den Unterleib aufgelegt wurden, zu gebrauchen. Die Kranke bekam schon nach 3 wöchentlichem Gebrauche der Krynicaer Kur Appetit, sie begann besser auszusehen, die diarrhoischen Stuhlausleerungen hörten ganz auf, und nach 7 wöchentlichem Aufenthalte in Krynica, verließ sie die Badeanstalt, ganz von ihren Leiden befreit (v. Kr. Pr. Nr. 58).

9—10—11—12. Ebenso glücklich wurden noch vier andere derartige Kranke geheilt (vide Kranken-Protocoll Nr. 21, 34, 37 und 55), deren spezielle Krankheitsgeschichten wir mit Stillschweigen übergehen, um Wiederholungen zu vermeiden.

13. Doch können wir nicht umhin eines Krankheitsfalles bei N. N. aus Kijew 39 Jahre alt, zu erwähnen, der seit 12 Jahren an Magengeschwüren leidend, die ganze Zeit hindurch verschiedene Mittel, welche die Kijower Aerzte für entsprechend hielten, erfolglos gebrauchte. Da die Krankheit nach häuslichem Gebrauche, sogar der angemessensten Arzneien, nicht schwinden wollte, schickte man den Patienten in ein ausländisches Bad. Auf seiner Durchreise über Krakau, dem Rathe des Hrn. Dr. Harajewicz folgend, begab er sich nach Krynica, wo sein Leid en das Bild eines Magengeschwüres (Ulcerä ventriculi rotunda cum Anaemia

in individuo rhachitico) nebst Anaemie darbot. Eine bedeutende Erschöpfung, ungewöhnliche Blässe und auffallende Abmagerung, oft widerkehrender Magenkrampf, brennende Schmerzen in precordio, Appetitlosigkeit und Verdauungsbeschwerden, wobei er zugleich öfteres Erbrechen hatte, waren seine gewöhnlichen Krankheitszufälle. Das Erbrechen enthielt mitunter auch Blut, und während seines ersten Aufenthaltes in Krynica erbrach er Alles, was er nur genoß. Aber wie groß war sein Staunen, als er nach 6 tägigem Gebrauche des Krynicaer Mineralwassers nicht nur flüssige Speisen, sondern sogar feste Nahrungsmittel (Fleischspeisen) vertragen konnte. So besserte sich sein Zustand sichtlich mit jedem Tage, die Verdauungsbeschwerden sammt Magenschmerzen schwanden, die Kräfte nahmen zu, der Kranke gewann ein besseres Aussehen, sein Gemüth, früher düster und menschenscheu, wurde heiter und gefällig — und in dieser augenscheinlichen Besserung, durch Familienverhältnisse veranlaßt, verließ er viel früher die Badeanstalt, als sein so wichtiges und hartnäckiges Leiden es erforderte, in der Anhoffnung künftiges Jahr, die so glücklich in Krynica begonnene Kur daselbst zu beendigen (v. Kr. Pr. Nr. 129.)

Die Krankheiten der weiblichen Geschlechttheile als chronische Gebärmutterentzündungen — Mutterblutflüsse — verschiedene Menstruen — Anomalien — weißer Fluß u. s. w. (Metritis catar. chronica — Menorrhagia — Anomaliae menstruorum — Blaenorrhoeae vaginae et uteri) waren wie gewöhnlich auch in dieser Badesaison sehr stark in Krynica repraesentirt, weil die Wirksamkeit der Krynicaer Bäder gegen jene Frauenkrankheiten seit einem halben Jahrhunderte schon allgemein anerkannt ist, und nicht einen Augenblick schwankte ihr Ruf, trotz so vieler Unbequemlichkeiten, denen die Patientinnen ausgesetzt waren, zu bewähren. Krynica erfreut sich schon eines Volksmittels (remedium populare) gegen solche Frauenkrankheiten. — Viele mit solchen Uebeln

behaftete Patientinnen, vor Allem die meisten Südinen, kommen auf ihr eigenes Anrathen in Kurzwede nach Krynica, und sehr oft haben wir schon Gelegenheit gehabt zu hören: „Meine Großmutter und meine Mutter waren auch wegen derselben Krankheit in Krynica, das Bad schlug ihnen gut an, deswegen bin ich auch hergekommen.“ Und wirklich waren alle oben angeführten Krankheitsformen als: *Metritis catarrhosa chronica* — *Metritis parenchymatosa* — *Dismenorrhoea* — *Amenorrhoea* — *Menses anticipantes* — *Menorrhagiae* — *Blenorrhoea vaginae* beim Gebrauche der Trink- und Badekur besonders der Douchebäder in Krynica glücklich geheilt. Man könnte sehr viele hieher gehörige Beispiele von diesjährigen Patientinnen anführen, um aber einerseits den Raum des Berichtes nicht zu überschreiten, andererseits aber um längst bekannte Thatsachen nicht mehr zu beweisen, so erwähnen wir nur zweier derartigen Kranken (14—15) Frauen (v. Kr.-Pr. Nr. 51 und 104), deren Gesundheitszustand, wegen öfter eintretender Monatsflüsse, wirklich gefahrdrohend war, beim Gebrauche der Trink- und Badekur aber kehrte nicht nur diese Function zur Norm zurück, sondern auch die anderen krankhaften Erscheinungen als: Blässe, Abmagerung, Kraftlosigkeit schwanden, dafür trat blühende Färbung des Gesichts, allgemeine Kräftezunahme und festere Muskulatur ein.

16. Noch können wir nicht umhin, eines hieher gehörenden Krankheitsfalles bei Frau N. N. aus Warschau, 48 Jahre alt zu erwähnen, die seit 14 Jahren an großen Blutflüssen aus dem Mastdarm und aus der Gebärmutter leidend, durch ihre Krankheit ganz herabkam. Ihre ungewöhnliche Blässe der Gesichtsfarbe, der Lippen und des Zahnfleisches, perlweiße Conjunctive, eine ödematöse Anschwellung der unteren Extremitäten, eine bedeutende Abnahme der physischen Kräfte, unregelmäßige Stuhlentleerungen,

welche beinahe jedesmal mit Blutflüssen verbunden waren, vergesellschaftet mit oft wiederkehrenden Gebärmutterblutflüssen, welche bei den climacterischen Frauen gewöhnlich zum Vorschein kommen, ein bedeutendes Aftergeräusch der Jugularvenen stellten ein wahres Bild ihrer hartnäckigen und gefährlichen Leiden dar (*Proctitis catar. granulosa cum fluxu sanguinis per anum et Metrorrhagiae in climacterica cum hydraemia insigni*). Berücksichtigt man die Wichtigkeit und Intensität der Krankheit, und erwägt hierbei, daß die angemessensten Curmethoden von den angesehensten Aerzten in Paris, Warschau und Krakau anempfohlen, wie auch verschiedene Trink- und Badekuren, ja sogar Seebäder ohne Wirkung blieben, so ist kein Wunder, daß die Kur auch in Krynica beinahe hoffnungslos begann. Doch zu ihrem Erstaunen wurde sie nach zweimonatlicher, freilich sehr streng durchgeführten Trink- und Badekur, von den Leiden ganz befreit und verließ mit dem besten Erfolge den Kurort (v. Kr. Pr. Nr. 15).

Im Allgemeinen waren daher die therapeutischen Erfolge der diesjährigen Krynicaer Trink- und Badekur ganz befriedigend, ja vortreflich, so daß man zur Steuer der Wahrheit gestehen muß, daß das Krynicaer Mineralwasser, wo es nur angedeutet war, immer mit günstigem Erfolge gebraucht wurde. Und in der That, diese ganz zuverlässigen, ja augenscheinlichen Wirkungen und Erfolge des Krynicaer Mineralwassers sind einzig und allein Ursache der fortwährend steigenden Frequenz der nach Krynica kommenden Kurgäste.

Eine heiße, trockene und den Badekuren sehr angemessene diesjährige Sommer-Witterung — eine Handapotheke, wodurch die gebräuchlichsten Arzneimittel, den nicht selten bei den Kurgästen vorkommenden acuten Krankheiten, stets zu Gebote stehen, und ein bei der Apotheke offener Verkauf allerlei ausländischen Mineralwässer, die von Kurgästen sowohl zu Borkuren als auch zu selbständigen Kuren gebraucht

wurden, haben auch zu den günstigen Erfolgen der diesjährigen Kuren beigetragen.

Unter den diesjährigen Kur-Gästen verließen den Kurort:

ganz geheilt 259

mit bedeutender Besserung . . . 94

ohne Erfolg 29

Die Ursache dieser erfolglosen Kuren waren organische Leiden und unheilbare Krankheiten als:

Hypertrophie der rechten Herzkammer 2

Atherositas arteriarum 1

Cirrhosis hepatis 2

Marasmus senilis 4

Hochgradige Tuberculose 8

Cystosarcoma ovarii 1

Atresia portiois vaginalis congenita . . . 1

Prolapsus uteri 2

Stenosis portiois vaginalis uteri 2

Polypus mucosus uteri 1

Ectopia renis 1

Myelitis chronica 1

Epilepsia 1

Osteophites cruris 1

Prolapsus uteri et portiois fornicis . . . 1

V. Die Witterung der diesjährigen Badezeit war den Kurzwecken sehr zusagend, indem das vorherrschend heitere und warme Wetter, welches wochenlang anhielt, den Kurgästen ganz besonders ersprießlich war. Die meteorologischen Beobachtungen wurden, wie im vorigen Jahre, mit ganz zuverlässigen Instrumenten (Hebebarometer nach Gay-Louffac und Psychometer nach August) vom 15. Juni bis 15. September dreimahl des Tags angestellt.

Die Resultate dieser Beobachtung enthält die nachstehende Zusammenstellung:

		Tage				
		gan- z heitere	trübe ohne Regen	regne- rische		
Wir hatten im Monate Juni						
1859, vom 15ten	angefangen	7	5	4		
im Monate	Juli	23	4	4		
" "	August	20	7	4		
" "	September bis 15.	3	9	3		
Zusammen		53	25	15		
					93	

		Barometerstand in Pariser Li- nien auf 0° R. reduziert		
		höchster	niedrigster	mittlerer
Im Juni	am 27. um 10 Uhr	317, 36'''		313, 89'''
" "	" 21. " 6 "	313, 13'''		
Juli	" 12. " 2 "	319, 19'''		312, 46'''
	" 26. " 6 "	313, 91'''		
August	" 4. " 10 "	316, 84'''		316, 23'''
	" 31. " 10 "	312, 91'''		
Septb.	" 15. " 6 "	316, 69'''		314, 85'''
	" 1. " 6 "	311, 69'''		

Im Monate	Betrag der Temperatur +° R.								
	um 6 Uhr Morgens			um 2 Uhr Mittags			um 10 Uhr Abends		
	höchste	niedrigste	mittlere	höchste	niedrigste	mittlere	höchste	niedrigste	mittlere
Juni	11.28	6.56	9.36	17.72	8.80	9.94	12.00	6.56	9.94
Juli	15.28	8.00	12.22	20.00	13.04	16.50	17.04	11.20	15.68
August	15.36	10.48	13.06	20.24	13.60	16.34	15.36	10.56	13.72
September	13.84	6.48	10.52	13.24	8.16	12.10	12.00	7.28	9.85

Stand der **spezifischen Feuchtigkeit** in der Luft.

	höchster	niedrigster	mittlerer
Am 27. Juni . . um 2 Uhr	99.79		90.42
" 16. " . . . . . 2 "		71.83	
" 30. Juli . . . . . 10 "	99.18		89.55
" 2. " . . . . . 10 "		73.34	
" 19. August . . . . . 6 "	99.86		92.21
" 22. " . . . . . 2 "		70.19	
" 9. September . . . . . 6 "	98.92		93.28
" 2. " . . . . . 2 "		79.80	

2*

Wir bedauern diese so mühsam und so genau angestellten meteorologischen Beobachtungen mit jenen an der Krakauer k. k. Sternwarte notirten nicht zusammenstellen und vergleichen zu können, weil letztere nicht veröffentlicht wurden, wie es sonst der Fall war.

VI. Epidemische Krankheiten gab es während der diesjährigen Badesaison in Krynica gar keine, eben so wenig sind plötzliche oder sonstige Todesfälle unter den Kurgästen vorgekommen.

VII. Während der diesjährigen Badesaison haben mehrere Herrn Doctoren der Medizin dem Kurorte Krynica die Ehre ihres Besuchs erwiesen. Vor Allen müssen wir mit besonderer Genugthuung den Besuch des Herrn Prof. Dr. Diel hervorheben, welcher am 19. August in Krynica ankam, 4 Tage daselbst verblieb, und mit lebhaftem Antheile allen Berathungen, betreffend den Zustand der Badeanstalt, und ihre künftigen Verbesserungen, beiwohnte. Außerdem besuchten noch den Kurort der k. k. Landesprotomedicus, Herr Dr. Spohr aus Krakau, Hr. Dr. Bulikowski, Primararzt des Krakauer heil. Geistes Spitals und Hr. Dr. Fałęcki, Hr. Dr. Wozniakowski, kais. russischer Bergarzt aus Warschau — ferner die Herren Dr. Trembecki, Dr. Pierzchalski und Dr. Warmann aus Neu-Sandec.

VIII. Durch die im Jahre 1859 aufgeführten Bauten, ist nicht allein die Zahl der Kurgastwohnungen ansehnlich vermehrt, sondern auch das Aussehen des Kurortes wesentlich gehoben worden. Da außerdem noch mehrere Privatgebäude zur Aufnahme von Kurgästen hergestellt und eingerichtet worden sind, so erscheint der frühere Mangel an annehmbaren Unterkünften ziemlich behoben. Die Wohnge-

bäude der Anstalt erhielten eigene Namen und entsprechende Hausnummern.

IX. Die Anschaffung der Maschinen und Vorrichtungen zur Einführung der sogenannten verbesserten Hecht'schen Füllungs- und Verforkungsmethode der zur Versendung bestimmten Krynicaer Mineralwasserflaschen ist die wichtigste der in diesem Jahre in der Badeanstalt stattgefundenen Einrichtungen und Verbesserungen, und hat die frühere Füllungs- und Verforkungsart des Krynicaer Mineralwassers vom Grunde aus geändert, indem nun jede Flasche des zur Versendung bestimmten Krynicaer Wassers unter Anwendung eines sogenannten Füllungsbröhrchens mit auf 3 Atmosphären comprimirten Kohlensäuren-Gase nachgefüllt und mittelst einer Maschine luftdicht verforkt, verpicht und bekapselt wird. Die chemischen Untersuchungen des auf diese Art gefüllten Krynicaer Wassers haben nachgewiesen, daß dasselbe, nach neun Monaten, beinahe noch das ganze Quantum des ursprünglich in dem frisch aus der Quelle geschöpften Mineralwasser enthaltenen kohlen-sauren Eisenoxyduls behalten habe, was früher keineswegs der Fall war. — Indem so dem Krynicaer Mineralwasser selbst für einen nach Ort und Zeit entfernten Gebrauch seine eigenthümliche Frische, Schmachthastigkeit und **Heilkraft** gesichert wurde, glauben wir für diesen bewährten Erfolg der neuen Einrichtung die vollste Beachtung in Anspruch nehmen zu dürfen.

X. Die seit 2 Jahren bestehende Handapotheke, und der Verschleiß von in- und ausländischen fremden Mineralwässern haben auch heuer unserem Badepublicum sehr gute Dienste geleistet.

XI. Dem Beobachter können die mannigfachen und wesentlichen Verbesserungen nicht entgehen, welche von Jahr zu Jahr in der Einrichtung der Anstalt und in der Anwendung

ihrer Heilmittel stattfinden. Indem so die Brunnenverwaltung ihr Streben bethätigt, jeder billigen Aufforderung immer mehr Rechnung zu tragen, kann sie nur bedauern, daß die Ungunst der Zeitverhältnisse bisher noch den Bau des beabsichtigten neuen Badehauses verhindert hat. Inzwischen sind neuerdings Einleitungen getroffen worden, um die Mängel des jetzigen Badehauses möglichst verschwinden zu lassen. In der Saison 1859 wurden als neues Heilmittel Moorumschläge in Anwendung gebracht, welche, da sie ihre Heilkraft bewährt haben, in Fällen, wo es angezeigt ist, fortan werden ordinirt werden.

Durch die im Jahre 1859 eingefetzte doppelt wirkende zweite Pumpe ist die Hebung des Mineralwassers zu den Bädern in einer Weise ermöglicht worden, welche die früheren Verlegenheiten und Störungen beseitigt hat.

XII. Die dem Badepublikum gegen ein geringes Entgelt zur Benützung gestellte Lesebibliothek der Anstalt wurde durch den Einkauf einiger neuen Werke vergrößert und durch nachstehende Geschenke bereichert:

1. Von Sr. Excellenz dem Hrn. Bischof v. Wojtowitz durch das Werk „Dmóchowski. Nowe drogi — Warszawa 1859.“

2. Vom Hrn. Bezler „durch Le Caucase“ von Dumas. Paris 1859 T. VII.

3. Vom Hrn. Tessarczyk durch „Napoleon III. Cesarz Francuzów. Kraków 1854 Hefte IV.“

4. Vom Hrn. Dr. Z...

a) Hofmanowa z Tańskich Karolina. Lipsk 1841 T. III.

b) Wielogłowski — Emigracyja — Wrocław 1847.

c) Unterhaltungssalon Leipzig 1858.

Wir schließen unseren Bericht mit der erfreulichen Aussicht, daß der Kurort Krynica schon in der nächsten Saison

neue Verbesserungen aufzuweisen haben werde, welche bei den Freunden desselben die Ueberzeugung von einem andauernden Fortschritte begründen werden.

Zu dem Bau einer neuen Badeanstaltskapelle ist nicht allein durch Beiträge, welche von den geehrten Kurgästen in der Saison 1859 geleistet wurden, ein erster Fond gebildet, sondern auch ein förmliches Projekt ausgearbeitet worden.

neue Geschlechter anzubringen haben werden, welche bei
 den Frauen bestehen die Ueberzeugung von einem andern
 einem Fortschritt bedürfen werden.
 Zu dem Ende ist eine neue Anstalt gegründet worden
 in welchem Zwecke von den besten Kräften in
 der Saison 1851 geübt werden, ein erster Band gedruckt
 worden und ein ähnliches Projekt ausgearbeitet worden.

